

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
411-57/20
Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 32042 датум: 29.09.2020. г.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

МОНИТОРИНГ ЗАВОДА ЗА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Извештај о посети Окружном затвору у Чачку

Београд, септембар 2020. године

Делиградска 16, 11000 Београд

Телефон: (011) 2068 -100 www.zastitnik.rs e-mail: zastitnik@zastitnik.rs

Садржај

<u>1.</u>	<u>УВОД</u>	4
1.1.	<u>МАНДАТ НПМ</u>	4
1.2.	<u>ПОДАЦИ О ПОСЕТИ ЗАВОДУ</u>	5
1.2.1.	<u>Општи подаци о посети</u>	5
1.2.2.	<u>Ток посете</u>	5
1.2.3.	<u>Сарадња са НПМ</u>	6
1.3.	<u>ПОДАЦИ О ЗАВОДУ</u>	6
1.3.1.	<u>Општи подаци</u>	6
1.3.2.	<u>Посебни подаци (број лица лишених слободе на дан посете)</u>	7
1.3.3.	<u>Локација и архитектура</u>	8
<u>2.</u>	<u>УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ</u>	8
2.1.	<u>МАТЕРИЈАЛНИ И ДРУГИ ЖИВОТНИ УСЛОВИ</u>	8
2.1.1.	<u>Смештај</u>	8
2.1.2.	<u>Спаваонице</u>	8
2.1.3.	<u>Хигијена</u>	20
2.2.	<u>ИСХРАНА</u>	20
2.2.1.	<u>Кантина</u>	21
2.3.	<u>ПРАВНА ЗАШТИТА И БЕЗБЕДНОСТ</u>	21
2.3.1.	<u>ПРАВНА ЗАШТИТА</u>	21
2.3.1.1.	Информисање о правима и доступност прописа	
2.3.1.2.	Пружање правне помоћи	
2.3.1.3.	Посете бранилаца	
2.3.1.4.	Поднесци и притужбе	
2.3.1.5.	Достављање писаних поднесака	
2.3.1.6.	Дисциплинске мере	
2.3.1.6.1.	<i>Упућивање у самицу</i>	
2.3.1.7.	Контрола	
2.3.2.	<u>БЕЗБЕДНОСТ</u>	24
2.3.2.1.	Повреде безбедности (ванредни догађаји)	
2.3.2.2.	Мере безбедности	
2.3.2.2.1.	<i>Претреси (прегледи) лица, просторија и пакета</i>	
2.3.2.2.2.	<i>Видео надзор</i>	
2.3.2.2.3.	<i>Аларм за позивање страже</i>	
2.3.2.2.4.	<i>Служба за обезбеђење</i>	
2.3.2.3.	Мере принуде	
2.3.2.4.	Посебне мере	
2.4.	<u>ТРЕТМАН И ПОЛОЖАЈ ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ</u>	43
2.4.1.	<u>ТРЕТМАН</u>	43
2.4.1.1.	Организација рада и едукација запослених на пословима третмана	
2.4.1.2.	Разврставање, програм поступања и накнадно разврставање	
2.4.1.3.	Додељивање и укидање проширених права и погодности	
2.4.1.4.	Спровођење програма поступања	
2.4.1.5.	Социјална подршка и припрема за отпуст	
2.4.1.6.	Третман прекршајно кажњених	
2.4.2.	<u>ОБРАЗОВАЊЕ И СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ</u>	54
2.4.3.	<u>РАД</u>	56
2.4.3.1.	Обука и упошљавање	

<u>2.4.4.</u>	<u>СЛОБОДНО ВРЕМЕ</u>	59
2.4.4.1.	Време изван затворених просторија и физичке активности	
2.4.4.2.	Културне и уметничке активности	
<u>2.4.5.</u>	<u>ОБАВЕШТАВАЊЕ</u>	61
2.4.5.1.	Штампа	
2.4.5.2.	Радио и телевизија	
2.4.5.3.	Библиотека	
<u>2.4.6.</u>	<u>ПОСЕТЕ</u>	62
2.4.6.1.	Посете породице	
2.4.6.2.	Посете у посебној просторији	
<u>2.4.7.</u>	<u>ПОШИЉКЕ И КОМУНИКАЦИЈА</u>	63
2.4.7.1.	Дописивање	
2.4.7.2.	Пакети	
2.4.7.3.	Новчане пошиљке	
2.4.7.4.	Телефонирање	
<u>2.4.8.</u>	<u>ПОСТУПАЊЕ ПРЕМА ПОСЕБНО ОСЕТЉИВИМ ОСОБАМА</u>	63
2.4.8.1.	Малолетници	
2.4.8.2.	Особе са инвалидитетом	
2.4.8.3.	Жене	
2.4.8.4.	ЛГБТ особе	
2.4.8.5.	Припадници националних мањина	
2.4.8.6.	Странци	
<u>2.4.9.</u>	<u>ВЕРСКА ПРАВА</u>	64
<u>2.5.</u>	<u>ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА</u>	65
<u>2.5.1.</u>	<u>ОРГАНИЗАЦИЈА</u>	65
2.5.1.1.	Здравствена служба	
2.5.1.2.	Здравствене евиденције	
2.5.1.3.	Праћење здравственог стања	
2.5.1.4.	Просторије за пружање здравствене заштите	
2.5.1.5.	Апотека, подела лекова и терапије	
<u>2.5.2.</u>	<u>ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕДИ</u>	68
2.5.2.1.	Прегледи по пријему	
2.5.2.2.	Редовни (периодични) прегледи	
2.5.2.3.	Прегледи по захтеву	
2.5.2.4.	Прегледи у посебним случајевима	
<u>2.5.3.</u>	<u>ЛЕЧЕЊЕ И ИНТЕРВЕНЦИЈЕ</u>	72
2.5.3.1.	Лечење и интервенције у Заводу	
2.5.3.2.	Лечење и интервенције ван Завода	
2.5.3.3.	Стоматолошка заштита	
<u>2.5.4.</u>	<u>ПОСЕБНИ АСПЕКТИ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ</u>	72
2.5.4.1.	Заразне болести	
2.5.4.2.	Болести зависности	
2.5.4.3.	Повређивање	
2.5.4.4.	Штрајк глађу	
2.5.4.5.	Смртни случајеви	
<u>2.5.5.</u>	<u>ЗДРАВСТВЕНИ НАДЗОР</u>	75
2.5.5.1.	Надзор над радом Завода	
2.5.5.2.	Надзор над радом здравствене службе	
<u>2.6.</u>	<u>НАВОДИ О ЗЛОСТАВЉАЊУ</u>	76

1. УВОД

1.1. МАНДАТ НПМ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамо разговара са тим лицима, и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеној установи. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У чл. 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом. У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ, чији је мандат одређен чланом 4. Опционог протокола за превенцију тортуре.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

¹ "Сл. лист СЦГ - Међународни уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС - Међународни уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. године.

1.2. ПОДАЦИ О ПОСЕТИ ЗАВОДУ

1.2.1. ОПШТИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВА	Окружни затвор у Чачку (ОЗ Чачак)
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	24. и 25. јун 2020. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови НППМ, у складу са чл. 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана
ВРСТА ПОСЕТЕ	Редовна, по Плану посета за 2020. годину
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Посета је најављена
САСТАВ ТИМА	<p>Вођа тима: др Наташа Тањевић, заменица заштитника грађана</p> <p>Чланови тима: Марко Анојчић, Заштитник грађана/Одељење НППМ Маја Јовић, Заштитник грађана/Одељење НППМ Тамара Благојевић, Заштитник грађана/Одељење НППМ Ивана Босиљчић, Заштитник грађана/Стручна служба</p>

1.2.2. ТОК ПОСЕТЕ

НППМ посете установама у којим се налазе лица лишена слободe обавља у складу са усвојеном методологијом, по којој посета садржи пет фаза.

Фаза I: Разговор са руководством

Посета тима НППМ започета је разговором са управником Завода када је вођа тима указао на мандат НППМ, опште циљеве који се желе постићи, принципе поступања и план посете Заводу. Управник је представио Завод у општим цртама и указао на основне проблеме са којима се Завод суочава у раду.

Фаза II: Обилазак установе

Тим НППМ је обишао смештајне капацитете у Заводу: просторије за смештај лица лишених слободe, простор за шетњу, просторије за посете, за заједничке активности, просторије за пружање здравствене заштите, кухињу, трпезарију и друге. Економија, која се налази на другој локацији, је посећена другог дана. Током обиласка спаваоница и других просторија које користе лица лишена слободe обављени су разговори са затеченим лицима, без присуства службеника.

Фаза III: Утврђивање стања у појединим областима

У оквиру ове фазе посета је обухватила разговоре са руководиоцима области рада у Заводу о стању у релевантним областима као што су безбедност и инциденти, мере принуде, посебне и дисциплинске мере, права лица лишених слободe и њихов третман, здравствена заштита и друго. Начелници и друга одговорна лица у Заводу су чланове

тима НПМ информисали о стању у Заводу и проблемима са којима се суочавају у раду. Током разговора извршен је увид и фотокопирање документације релевантне за утврђивање стања и поштовања права лица лишених слободе.

Фаза IV: Интервјуи са лицима лишеним слободе

Тим НПМ је обавио разговоре са око 30 лица лишених слободе, који су се у време посете налазили у Заводу. У овој фази, обављени су разговори са притвореним, прекршајно кажњеним и осуђеним лицима, без присуства других лица.

Фаза V: Завршни разговор са руководством

Посета Заводу окончана је разговором тима НПМ са управником. Тим је указао на основне утиске о посети, пре свега о поштовању права лица лишених слободе, уоченој атмосфери међу осуђенима, односу запослених према тиму НПМ, о примедбама које су истакла лица лишена слободе, као и другим најважнијим чињеницама које су утврђене.

1.2.3. САРАДЊА СА НПМ

Управа Завода и сва затечена службена лица остварила су пуну сарадњу са тимом НПМ, омогућивши му да несметано обави своју дужност.

Запослени су показали кооперативност, дали одговоре на сва постављена питања, тиму НПМ су омогућили приступ свим просторијама и фотографисање свих делова Завода без ограничења, као и преглед, увид и фотокопирање целокупне тражене документације. Омогућен је и несметан и ненадзиран разговор са свим лицима лишеним слободе по избору чланова тима НПМ.

Имајући у виду наведено, НПМ истиче да је **професионално поступање руководства и запослених у заводу током трајања посете НПМ пример добре праксе у поступању, у складу са законом предвиђеном обавезом сарадње органа са НПМ.**

1.3. ПОДАЦИ О ЗАВОДУ

1.3.1. ОПШТИ ПОДАЦИ

НАЗИВ	Окружни затвор у Чачку
АДРЕСА	Цара Душана 3/1, Чачак
КОНТАКТ	телефон: 032/343-923 електронска пошта: cazatvor@uiks.gov.rs
УПРАВНИК	Часлав Ђуровић
ВРСТА	Окружни затвор
ТИП	завод полуотвореног типа

ОДЕЉЕЊА	Полуотворено Затворено
СЛУЖБЕ	Служба за обезбеђење Служба за опште послове
БРОЈ РАДНО АНГАЖОВАНИХ	Укупно 42, од тога: - 3 на пословима третмана - 25 на пословима обезбеђења - 2 на пословима здравствене заштите, од тога 1 медицински техничар 1 лекар опште праксе - 12 на општим пословима, од тога: 1 дипломирани правник 2 професионална кувара
ПРЕДВИЂЕН КАПАЦИТЕТ	За укупно 100 лица, од тога: - за 28 притворених - за 60 осуђених - за 12 прекршајно кажњених

1.3.2. ПОСЕБНИ ПОДАЦИ (број лица лишених слободе на дан посете)

УКУПНО	Укупно 48 лица, од тога: - 8 у <u>притвору</u> - 40 на извршењу <u>казне затвора</u> , и то: 34 <u>осуђених</u> 11 у <u>полуотвореном одељењу</u> 23 у <u>затвореном одељењу</u> 6 <u>прекршајно кажњених</u>
РАДНО АНГАЖОВАНИХ	Укупно 7 осуђених лица
ИНФЕКТИВНО ОБОЛЕЛИХ	Укупно 2 лица оболела од хепатитиса

1.3.3. ЛОКАЦИЈА И АРХИТЕКТУРА

ЛОКАЦИЈА	Управна зграда са притворском јединицом, затвореним и полуотвореним одељењем се налази у ужем центру града, док се на 3,2 км налазе објекти затворске економије
АРХИТЕКТУРА	Зграда у центру града датира из 1836. године док су објекти затворске економије новије градње.
СТАЊЕ ОБЈЕКТА	Објекти у центру града су стара градња, последња реконструкција је била 1995. године и неопходна је доградња бетонске плоче. Сви објекти затворске економије су функционални и у добром стању.

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

2.1. МАТЕРИЈАЛНИ И ДРУГИ ЖИВОТНИ УСЛОВИ

Зграда у којој је смештен Завод је веома стара, датира из прве половине 19. века. Последња реконструкција је обављена 1995. године.

ОЗ Чачак је завод полуотвореног типа. Налази се у градској четврти, непосредно уз зграду полиције. Завод се састоји од затвореног и полуотвореног одељења. Заводска економија налази се на периферији града, удаљена око четири километра од Завода, површине 4 хектара.

У ОЗ Чачак се налазе осуђена лица разврстана у затворено и полуотворено одељење, прекршајно кажњена лица, лица којима је одређена мера притвора и лица којима је одређено задржавање у кривичном поступку. Укупан капацитет за смештај притворених, осуђених и прекршајно кажњених лица је до 100 лица, од којих 28 притвореника, 60 осуђених и 12 прекршајно кажњених лица.

2.1.1. СМЕШТАЈ

Затворено одељење је смештено у главној згради ОЗ Чачак, у којој се налазе и просторије за пријем осуђених и прекршајно кажњених, као и просторије за смештај притвореника.

2.1.2. СПАВАОНИЦЕ

Главна зграда има укупно 18 спаваоница различитог капацитета и димензија. Поједине спаваонице, пре свега оне у којима у моменту посете није било смештених лица, према броју затечених кревета и површини просторија, уколико би исте биле попуњене, услови у њима не би били у складу са важећим прописима и стандардима у погледу минималног простора за једно лице.

НПМ сматра да би уклањањем појединих кревета на спрат из мањих спаваоница овај потенцијални недостатак могао бити отклоњен. С тим у вези, **НПМ подсећа да према важећим прописима и стандардима спаваоница мора да буде толико пространа да**

на сваког осуђеног дође најмање осам кубних метара и четири квадратна метра простора.³

Прозори у спаваоницама гледају на унутрашње двориште и имају прозирно стакло кроз које је доток природне светлости довољан да омогући читање без сметњи за вид. Вештачко осветљење у просторији - спаваоници чине, у зависности од величине просторије, по две до четири неонске сијалице. Међутим, са спољне стране прозора постављен је плексиглас из безбедносних разлога, што онемогућује доток свежег ваздуха и проветравање.

1.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак, у спаваоницама у затвореном делу Завода није могуће проветравање непосредним дотоком свежег ваздуха.

РАЗЛОЗИ

Просторије у којима осуђени живе и раде морају бити чисте, суве, проветрене, загрејане и довољно осветљене, како природним, тако и вештачким светлом које омогућава читање и рад без сметњи за вид.⁴

ПРЕПОРУКА

ОЗ Чачак ће предузети активности како би се у свим спаваоницама у затвореном делу Завода омогућило проветравање непосредним дотоком свежег ваздуха.

³ Закон о извршењу кривичних санкција ("Службени гласник РС", бр. 55/2014), чл. 79. ст. 1 и Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, ("Сл. гласник РС", бр. 110/2014 и 79/2016) чл. 16. ст. 2.

⁴ Закон о извршењу кривичних санкција, чл.79 ст. 1 и Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 16. ст. 1.

У ходнику затвореног одељења Завода се налазе уграђени бојлери, апарати за гашење пожара и испред сваке спаваонице кутија за лекове тј. терапија за лица из одређене собе, као и различита обавештења, кућни ред и сл.

За разлику од ходника, који је пре неколико година окречен, замењена је столарија и уграђене климе, спаваонице су затечене у значајно лошијем стању. У просторијама где су смештена лица лишена слободе виде се трагови влаге и бући на зидовима, а рђе и бући у тоалетима. Кревети су претежно двоспратни, а лежајеви имају душеке, прилично дотрајале, јастук и постељину која делује чисто. Постељина се мења једном у две недеље, а осуђеници могу да користе и своју личну постељину. Осим приметне влаге и бући на зидовима, спаваонице изгледају чисто.

2.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>На зидовима свих спаваоница у затвореном одељењу Завода присутна је влага и бућ.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Услови смештаја затвореника, нарочито просторије за спавање, морају бити такви да не нарушавају људско достојанство, да се поштује приватност и испуњавају захтеви за одржавање здравља и хигијене, водећи рачуна о климатским условима, нарочито о површини пода и запремини ваздуха у просторији.⁵</i></p> <p><i>Осуђени има право на смештај који одговара савременим здравственим, хигијенским и просторним условима и месним климатским приликама.⁶</i></p> <p><i>Просторије у којима осуђени живе и раде морају бити чисте, суве, проветрене, загрејане и довољно осветлене, како природним, тако и вештачким светлом које омогућава читање и рад без сметњи за вид... Просторије морају имати примерене санитарне уређаје и средства за личну хигијену.⁷</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>ОЗ Чачак ће извршити санацију влаге и бући, као и кречење свих спаваоница у затвореном одељењу Завода.</p>

Све спаваонице у оквиру затвореног дела имају мокри чвор унутар просторије, зидом и вратима одељен од остатка просторије. Мокри чвор је опремљен чувацем са испирачем, лавабоом и славином са топлом водом. Тоалети у спаваоницама немају туш кабине, те се туширање обавља тако што је на славину лавабоа надовезано црево за туш. Постоји и неколико заједничких туш кабина које могу да користе само осуђени смештени у три спаваонице затвореног одељења. Поједине водоводне инсталације у тоалетима су у неисправном стању (цурење воде или немогућност пуштања воде), а присутан је и велики степен влаге.

⁵ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Rec (2006) 2, тач. 18.1.

⁶ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 77, ст. 1.

⁷ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 16, ст. 1. и 6.

3.

УТВРЂЕНО

У затвореном делу Завода тоалети су влажни, а поједини и са неисправним водоводним инсталацијама и уређајима.

Просторије морају имати примерене санитарне уређаје и средства за личну хигијену.⁸

Затвореници морају имати приступ санитарним просторијама које су хигијенске и поштују приватност.⁹

Просторије у заводу имају примерену санитарну опрему која омогућава обављање физиолошких потреба у чистим условима кад год то осуђени жели, уз обезбеђење приватности.¹⁰

Приступ одговарајућем тоалету и одржавање добрих хигијенских стандарда представљају суштинске компоненте хуманог окружења.¹¹

ПРЕПОРУКА

ОЗ Чачак ће извршити санацију влаге и замену неисправних водоводних инсталација и уређаја у тоалетима у спаваоницама затвореног дела Завода, како би исти били у складу са важећим прописима и стандардима.

Лица се нису жалила на недостатак топле воде, а туширање је лицима омогућено кад и колико желе. Такође, лица се нису жалила ни на грејање током зиме будући да је у свакој спаваоници уграђен радијатор са довољним бројем ребара у односу на квадратуру просторија.

Већина спаваоница затвореног дела има ТВ уређаје, а исти се налази и у просторији за дневни боравак. Сто и столице/клупе за седење постоје у свим већим спаваоницама. Оброци у затвореном одељењу се сервирају у спаваоницама, осим за осуђене смештене у повољније услове.

⁸ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 79, ст. 2.

⁹ Европска затворска правила, прав. 19.3.

¹⁰ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 16. ст. 6.

¹¹ Стандарди ЦПТ: Издржавање затворске казне ЦПТ/Инф (92) 3, пар. 49.

Специфичност затвореног одељења је што је решеткама подељен на два дела. У једном делу, затвореном решеткама, налазе се три спаваонице које су откључане, као и дневни боравак који осуђена лица могу користити за обедовање и гледање ТВ у периоду од 7.00 – 23.00 часа. Такође, у овом делу свака спаваоница има мокри чвор, а постоје и заједничке туш кабине које се налазе ван спаваоница. Предност смештаја у овим спаваоницама је и доступност телефона будући да је један телефон на „хало- картицу“ инсталиран у ходнику. Осуђена лица која су смештена у другом делу немају посебну просторију за дневни боравак, нити могућност коришћења постојеће просторије за дневни боравак и заједничких туш кабин, спаваонице су им закључане, а користе телефон који се налази у дворишту.

4.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак дневни боравак није на располагању свим осуђеним лицима из затвореног одељења.

РАЗЛОЗИ

Осуђенима се обезбеђује простор за дневни боравак. У простору за дневни боравак мора се обезбедити довољан број столица и одговарајући број столова према броју осуђеника који га користе. Простор за дневни боравак мора имати техничке услове за коришћење радио и телевизијског апарата.¹²

Затвореници не могу једноставно бити остављени да недељама, можда чак и месецима, чаме затворени у својим ћелијама, без обзира како добри били материјални услови унутар самих ћелија. Европски комитет за спречавање мучења сматра да би требало тежити да се осигура да лица у притворским јединицама буду у могућности да проведу разуман део дана (8 сати или више) изван својих ћелија, укључени у сврсисходне активности разноликог карактера.¹³

Осуђени има право на смештај који одговара савременим хигијенским условима и месним климатским приликама. Разврставање осуђеног у просторије за заједнички боравак и спаваонице спровешће се уз брижљиву оцену свих околности и података евидентираних у пријемном одељењу, посебно имајући у виду узраст, личне особине и склоности, као и друга својства од којих зависи међусобни утицај и опасност од међусобног физичког и психичког угрожавања.¹⁴

ПРЕПОРУКА

ОЗ Чачак ће обезбедити свим осуђеним лицима из затвореног одељења Завода коришћење простора за дневни боравак.

Осуђена лица могу да носе своју или заводску одећу. Услови за прање личног веша су добри (постоји мања вешерница у затвореном одељењу и већа на економији Завода), али веш се углавном суши у самим спаваоницама, што додатно повећава степен влаге. Неколико спаваоница, посебно оних мањих димензија, није имало ормане за одлагање личних ствари због недостатка простора, због чега су лични предмети одлагани на празне лежајеве.

¹² Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 16, ст. 3, 4, 5.

¹³ Извод из 2. Општег извештаја Европског комитета за спречавање мучења, ЦПТ/Инфо (92) 3

¹⁴ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 77 ст. 1 и 2.

5.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак немају све спаваонице ормане за одлагање личних ствари.

РАЗЛОЗИ

Завод осуђеном обезбеђује посебан орман за одлагање ствари које може користити у заводу.¹⁵

Притвореник борави у заводу под истим условима као и осуђено лице, ако Закоником о кривичном поступку није друкчије одређено.¹⁶

За време извршења казне осуђени може поседовати: прибор за одржавање личне хигијене; прибор за бријање који не угрожава безбедност; ортопедска помагала; прибор за писање; прибор за чишћење одеће и обуће; ручни сат; венчани или веренички прстен; ствари и литературу за верску употребу; перорез са заобљеним врхом дужине до шест центиметара; сопствену постељину, рубље и обућу; лулу; дуван и цигарете, као и одећу и обућу за физичку активност. Осуђени може имати код себе ствари у количини којом се не нарушава безбедност и ред.

Завод осуђеном обезбеђује посебан орман за одлагање ствари које може користити у заводу.¹⁷

ПРЕПОРУКА

ОЗ Чачак ће обезбедити ормане за одлагање личних ствари у свим просторијама - спаваоницама.

У свим спаваоницама пушачи и непушачи су смештени заједно, иако постоје услови за њихов одвојен смештај, посебно у ситуацији када капацитети Завода нису ни упола попуњени. Услед тога, у многим спаваоницама се осећа дувански дим, а стање додатно погоршава отежано проветравање спаваоница, будући да су прозори затворени плексигласом са спољне стране.

¹⁵ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 20. ст. 2.

¹⁶ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 239.

¹⁷ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 20.

6.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак непушачи су смештени у просторије у којима се пуши.

РАЗЛОЗИ

Нико не сме угрозити телесно и душевно здравље осуђеног.¹⁸

Осуђени има право на смештај који одговара савременим здравственим, хигијенским и просторним условима и месним климатским приликама.¹⁹

Забрањено је пушење у соби за спавање, трпезарији и у радним просторима где постоји могућност избијања пожара. У заводу постоји простор који је одређен за пушење.²⁰

Непушачи на извршењу казне затвора и у притвору биће смештени одвојено од пушача, односно у просторије у којима се не пуши.

Непушачи који су на извршењу казне затвора и у притвору, а тренутно су смештени заједно са пушачима, односно у просторије у којима се пуши, без одлагања ће бити премештени у просторије у којима се не пуши, односно смештени одвојено од пушача.

У просторијама у којима су смештени непушачи на извршењу казне затвора и у притвору, односно у просторијама у којима се не пуши, на видном месту ће бити истакнут знак забране пушења.²¹

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Чачак у исту спаваоницу неће се заједно смештати пушачи и непушачи.

Посебно је проблематична ситуација у једној двокреветној спаваоници у затвореном одељењу. Наведена спаваоница нема прозор, већ само омањи отвор за вентилацију ка ходнику. У моменту посете НПМ, у овој просторији су се налазила два лица, оба пушачи и у просторији готово да није било кисеоника. У просторији услед недостатка прозора нема ни природног светла, а вештачко осветљење је задовољавајуће.

Иако је, према службеним наводима, реч о спаваоници која се само изузетно користи, односно за краткотрајни боравак, а у овом случају из разлога што је, према наводу руководиоца, започето са кречењем спаваоница, НПМ скреће пажњу Заводу на то да ова просторија није условна за смештај лица лишених слободе.

7.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак двокреветна спаваоница без прозора која се налази у затвореном делу Завода не испуњава важеће прописе и минималне стандарде за смештај лица лишених слободе.

РАЗЛОЗИ

¹⁸ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 76, ст. 2.

¹⁹ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 77, ст. 1.

²⁰ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 22.

²¹ Препорука Заштитника грађана 12-1558/2009

Просторије у којима осуђени живе и раде морају бити чисте, суве, проветрене, загрејане и довољно осветљене, како природним, тако и вештачким светлом које омогућава читање и рад без сметњи за вид.²²

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Чачак спаваоница без прозора, која се налази у затвореном делу Завода, неће се користити за смештај лица лишених слободе.

Према службеним подацима из упитника упућеног пре посете, у Заводу постоје посебне просторије за притвор. Према наводима запослених, лица која се налазе на извршењу мере притвора смештају се одвојено од осуђених и прекршајно кажњених лица у расположиве спаваонице. У моменту посете, у притвору се налазило 8 лица и она су била смештена у спаваоницу са 12 кревета (6 кревета на спрат). У овој просторији се налази и мокри чвор са тушем, као и један трпезаријски сто са столицама.

У затвореном делу Завода налазе се и две просторије које се користе за задржавање лица до 48 сати, као и за смештај лица под посебним и дисциплинским мерама. У једној просторији налазе се два кревета и тоалет, а у другој просторији један кревет и мокри чвор са мањим преградним зидом између кревета и дела мокрог чвора где се налази чувавац. Свака има прозор са дотоком природног светла и ваздуха, те грејање. Једнокреветна просторија нема сто и столицу.

Обе просторије су под видео надзором што је јасно назначено на табли на улазу у просторију, али не и у самој просторији. Такође, просторије су опремљене са уређајем за позивање службених лица из дежурне службе која се налази у близини.

²² Закон о извршењу кривичних санкција, чл.79 ст. 1 и Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 16. ст. 1.

8.

УТВРЂЕНО

Унутар просторија које се користе за смештај лица на задржавању до 48 сати, као и за лица под посебним и дисциплинским мерама, не постоји обавештење да су просторије под видео надзором.

РАЗЛОЗИ

У контексту превенције и истраге случајева неадекватног поступања, потребно је обратити пажњу на бољу покривеност системима видео надзора, скупа са обезбеђењем снимака и одговарајућом политиком архивирања забележеног/снимљеног материјала.²³

ПРЕПОРУКА

ОЗ Чачак ће, унутар просторија које се користе за смештај лица на задржавању до 48 сати, као и за лица под посебним и дисциплинским мерама, поставити обавештење да је просторија под видео надзором.

9.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак просторија која се користи за извршење мере упућивања у самицу није опремљена столом и столицом.

РАЗЛОЗИ

Просторија у којој се извршава мера упућивања у самицу мора имати најмање четири квадратна метра и десет кубних метара простора. Просторија мора бити прозрачна, осветљена дневним и вештачким осветљењем, загрејана у складу са климатским условима, опремљена креветом и постељином, столом и столицом.

Осуђеном се мора осигурати неограничен приступ води за пиће и санитарним уређајима.

Током извршења мере упућивања у самицу осуђени може читати и писати и има право да борави ван просторије на свежем ваздуху у трајању од најмање један сат дневно.²⁴

ПРЕПОРУКА

ОЗ Чачак ће опремити просторију која се користи за извршење мере упућивања у самицу столом и столицом.

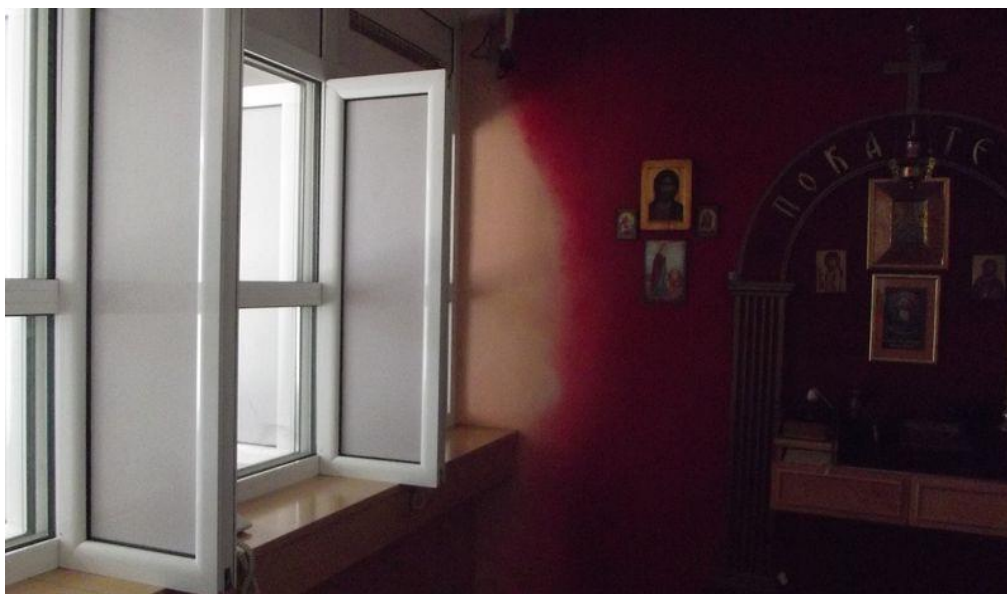
Са унутрашње стране, зграда затвора има два дворишта (преграђено велико двориште на два једнака дела), једно наткривено „небо жицом“ и са импровизованом надстрешницом (шаторским платном које се рашири преко жице када је киша) величине око 20м и друго које није наткривено, приближно истих димензија. У оба дела се налази неколико уградних справа за вежбање, кош и телефон на „Хало-картицу“.

²³ Извештај Европског комитета за спречавање мучења о посети Србији 2011. године, тач. 37

²⁴ Правилник о дисциплинском поступку према осуђеним лицима ("Сл. гласник РС", бр. 79/14), чл. 17.

Од посебних просторија у оквиру затвореног дела ОЗ Чачак поседује просторију за пружање здравствене заштите (амбуланту) и просторију за посете браниоца у којој се налази и простор за обављање верских обреда. Завод не поседује кантину, већ се артикли наручују од запосленог који је за то задужен. Заводска кухиња се налази на економији.

Завод не поседује посебну просторију за посете брачног друга, деце или другог блиског лица²⁵.

Полуотворено одељење састоји се од три просторије – две осмореветне спаваонице и једне шестореветне.

²⁵ Више о томе у поглављу 2.4.6.2.

У овом одељењу постоји заједничка кухиња са трпезаријом, као и импровизован простор за вежбање - једна справа и два тега.

За осуђене и прекршајно кажњене у полуотвореном одељењу постоји заједничко купатило које се састоји од три умиваоника са славинама и четири туша који су одвојени параваном од остатка купатила. Такође, постоје два тоалета, одвојена од купатила.

Лица која су смештена у овом делу имају на располагању и две телефонске говорнице у дворишту чији простор је бетониран и без зеленила.

На удаљености од око 4 километра од седишта ОЗ Чачак налази се Економија. У моменту посете НПМ, на Економији се налазило 5 радно ангажованих лица, од којих 4 осуђена и једно прекршајно кажњено лице.

Укупно две спаваонице се налазе на првом спрату главне зграде на економији и у потпуности су реновиране 2013. године, док су у приземљу заједничке просторије (заводска кухиња, трпезарија, дневни боравак и вешерај). Капацитет смештаја је за 24 лица, при чему се у једној спаваоници налази 9 кревета на спрат, а у другој шест кревета.

Материјални услови смештаја на Економији су веома задовољавајући, у складу са важећим прописима и стандардима. Овде се налазе и помоћни, радни објекти за узгој различитих пољопривредних култура попут јечма и кукуруза (коришћених углавном за исхрану стоке), два велика пластеника за узгој поврћа (краставаца, парадајза и паприке) и за узгој стоке (пилића и свиња). Завод на економији поседује и један трактор.

2.1.3. ХИГИЈЕНА

Хигијена у Заводу је генерално била задовољавајућа, а топла вода је увек доступна. Лица лишена слободе се нису жалила да немају услове за одржавање личне хигијене. Хигијенски пакети се добијају једном месечно и садрже: шампон, сапун, тоалет папир, четку за бријање, БИК бријач, пену за бријање. Све што је додатно потребно од производа за одржавање личне хигијене може се поручити. Увидом у листу производа која се налази код осуђених лица, на располагању је довољно разноврсан асортиман производа за одржавање хигијене. Лица су навела и да од Завода добијају средства за одржавање хигијене простора, на захтев.

2.2. ИСХРАНА

Поред куvara, неколико лица лишених слободе је радно ангажовано на помоћним пословима у кухињи која се налази на Економији. Кухиња је добро опремљена, делује веома одржавано - влага није приметна, а хигијена је на високом нивоу.

Храна се спрема према јеловнику који саставља кувар, а према нормативима за исхрану лица лишених слободе. Јеловник прегледа и одобрава уговорно ангажовани лекар опште праксе. Недељни јеловници, потписани од стране управника, куvara и лекара, су истакнути на ходницима одељења и у трпезарији. Постоје 3 врсте јеловника и то: редовни, дијетални (за дијабетичаре), верски (посни за православне хришћане у време поста или јеловник прилагођен особама муслиманске вероисповести). Лица се нису жалила на квалитет исхране.

За све запослене и осуђене који су радно ангажовани на пословима у кухињи организован је редован санитарни преглед. Обавља се два пута годишње, као и редован преглед брисева узетих са различитих места у кухињи, о чему се води посебна евиденција.

2.2.1. КАНТИНА

Завод нема посебну просторију која служи као кантина, већ лица лишена слободе наручују ствари које су им неопходне на основу списка, који достављају припадницима Службе за обезбеђење. У свакој спаваоници се налази детаљан ценовник са листом доступних производа, од дувана преко хигијенских производа, конзервисане хране, слаткиша и пића па до дневних новина и магазина.

Осуђени могу два пута недељно, понедељком и средом, да наруче производе са списка, подела робе је уторком и четвртком. Осуђенима се наручбине деле по собама.

2.3. ПРАВНА ЗАШТИТА И БЕЗБЕДНОСТ

2.3.1. ПРАВНА ЗАШТИТА

2.3.1.1. Информисање о правима и доступност прописа

Лица лишена слободе се о правима и обавезама које имају током боравка у Заводу упознају у пријемном одељењу усменим путем од стране службеника третмана, као и писаним путем тако што им се уручује примерак Писаног информатора који садржи практичне информације у вези са издржавањем казне затвора.

Лица лишена слободе са којима је тим НПМ обавио разговор су навела да су упозната са правима и обавезама, постојећим процедурама и режимом активности. Закон о извршењу кривичних санкција и Правилник о кућном реду доступни су осуђеним лицима у библиотеци Завода.

2.3.1.2. Пружање правне помоћи

У Служби за опште послове запослено је 12 лица од којих је један дипломирани правник, који је уједно и начелник ове службе и пружа правну помоћ лицима лишеним слободе у вези са извршењем казне затвора. Захтеви за пружањем правне помоћи се подносе као и сви други интерни поднесци, а о пруженој правној помоћи води се посебна евиденција која садржи податке о подносиоцу поднеска, разлогу подношења поднеска, као и датуму када је предат. У 2019. години, у евиденцији је убележено 30 обраћања лица лишених слободе, а од почетка 2020. године до дана посете лицима лишеним слободе је 8 пута пружена правна помоћ у Заводу. Најчешћи разлог за обраћање била су питања у вези са условним отпустом, спајањем казни, премештајем и сл.

У вези са применом Закона о бесплатној правној помоћи који је ступио на снагу 1. октобра 2019. године,²⁶ службена лица су навела да у Заводу не постоје посебне процедуре у погледу начина поступања службених лица, као и то да не поседују посебне обрасце за подношење захтева за бесплатно правну помоћ. Поступајући по препоруци НПМ²⁷, Управа за извршење кривичних санкција обавестила је управнике свих завода за извршење кривичних санкција да је потребно да предузму мере да се лица лишена слобде обавесте о Закону о бесплатној правној помоћи, односно да им се тај Закон и обрасци захтева за пружање бесплатне правне помоћи (који се налазе на сајту Министарства правде), учине доступним, као и да им се пружа потребна помоћ и објашњења у вези са применом тог Закона.

НПМ би желео да од ОЗ Чачак добије информације о томе да ли су и које активности предузете у циљу обавештавања лица лишених слобде о праву на бесплатно правну помоћ и обезбеђивање образаца захтева за пружање помоћи.

2.3.1.3. Посете бранилаца

У ОЗ Чачак постоје посебне просторије за посете бранилаца, у којима постоји преградно стакло, али је могућ и непосредан контакт. Ове просторије се могу користити и за посете дипломатских, односно конзуларних представника страних држава и организација за заштиту људских права, а током посете користио их је и тим НПМ за обављање поверљивих разговора са притвореницима и осуђеним лицима.

2.3.1.4. Поднесци и притужбе

Тим НПМ је приликом обиласка Завода, на ходницима у којима се налазе спаваонице, уочио формуларе поднесака и притужби, који су постављени на видном месту.

Лица лишена слобде се ради остваривања својих права поднеском обраћају начелнику или другом овлашћеном лицу из одговарајуће службе Завода, а одговор се лицима доставља увек у писаној форми са образложењем. Од почетка године до дана посете НПМ, није било притужби поднетих управнику Завода, директору Управе или судији за извршење кривичних санкција, а њихов број био је мали и претходних година.

У Заводу се води књига евиденције притужби и жалби, у којој се уписују подаци о подносицу, датуму подношења и кратка садржина, датуму доношења одговора, односно решења, као и подаци о евентуално поднетој жалби и решењу по жалби, те напомене. Увидом је утврђено да последњих неколико година није било притужби.

У Заводу се обезбеђују и коверте за подношење притужби Заштитнику грађана, на захтев осуђених.

2.3.1.5. Достављање писаних поднесака

Лица лишена слобде, која желе да се писаним путем обратe некој од служби завода, то могу учинити интерним поднесцима које предају припаднику службе за обезбеђење који је за то задужен и који их прослеђује на даље поступање. Лица лишена слобде предају поднеске у три примерка, један примерак се оверава заводним службеним печатом и враћа лицу као доказ о предаји. Када лица лишена слобде предају писма

²⁶ "Сл. гласник РС", бр. 87/18.

²⁷ Извештај о посети КПЗ Панчево дел.бр. 21599 од 29.06.2020. г

ради слања препорученом поштом, такође их предају припаднику службе за обезбеђење који је за то задужен, издаје им се потврда о предаји писма службеном лицу која садржи име подносиоца, назив/име примаоца, датум и време предаје, као и потписе лица које је предало писмено и службеног лица које је писмо примило.

Иако су поједина лица лишена слободе са којима је тим НПМ обавио разговоре навела да имају примедбе у вези са поступањем службених лица у погледу слања поште, тим НПМ је утврдио да су у конкретним случајевима лица која су предала поднеске добила потврду о предаји поднесака.

Захтеве за поверљиве разговоре са управником лица лишена слободе могу убацити у посебно за то намењено сандуче или се пријавити за разговор онда када управник обилази лица по спаваоницама.

2.3.1.6. Дисциплинске мере

Служба за опште послове води евиденцију дисциплинских поступака, у коју се уписују, између осталог, име осуђеног, опис дисциплинског преступа, врста и висина казне-мере. За дисциплинске преступе су формиран посебни предмети са списима, у које се одлаже комплетна документација. У Заводу се за теже дисциплинске преступе формира дисциплинска комисија, која се састоји од 3 члана а поступке за лакше преступе води лице које управник одреди, односно дипломирани правник.

Из документације се закључује да се дисциплински поступци ажурно спроводе тако да између подношења предлога и доношења одлуке протекне мање од месец дана. Позиви на расправу осуђенима су достављани уз предлог и закључак о покретању дисциплинског поступка, а осуђенима је између позива и расправе остављано довољно времена за припрему одбране. У саставу дисциплинске комисије није било службеника који су поднели предлоге за покретање поступка, осуђени су присуствовали расправи и дата им је могућност изношења одбране, наводи одбране су разматрани и изведени су расположиви докази. Такође, уредно су сачињавани записници, а изреке одлука су разумљиве, садрже образложење као и поуку о праву на жалбу надлежном судији за извршење кривичних санкција.

Од почетка године ниједан осуђени није премештен у други завод, а један осуђени је превремено отпуштен из завода.

2.3.1.6.1. Упућивање у самицу

Дисциплинска мера упућивања у самицу током 2019. године изречена је 2 пута а током посете НПМ једно лице је било на извршењу дисциплинске мере упућивања у самицу.

У Заводу се води књига извршења дисциплинске мере упућивања у самицу и води је служба за здравствену заштиту, а од података се уписује име осуђеног према којем се извршава мера (име и матични број), подаци о обављеном лекарском прегледу по отпочињању извршења те мере, као и о обиласцима од стране лекара, запосленог у служби за третман и управника током трајање мере.

Лице затечено у самици са којим је НПМ обавио разговор навело је да је у самици 15 дана, да је добио писмено решење о кажњавању, да је упознат са разлогом кажњавања, да му је пружена правна помоћ, да га је лекар прегледао у тренутку смештаја у самицу, ком приликом му је указао да има проблем са несаницом. Навео је и да је добио терапију али да и даље има проблема са несаницом. Током боравка у самици лекар га је свакодневно обилазио, а васпитач и управник два пута.

2.3.1.7. Контрола

Управник и начелник Службе за обезбеђење обилазе Завод. Више лица лишених слободе је потврдило да периодично виђају управника.

Према службеним наводима, судија за извршење кривичних санкција посеђује Завод једном месечно, а притвореници са којима је обављен разговор су навели да виђају судију на сваких месец дана.

Одељење за инспекцију Управе за извршење кривичних санкција последњи пут је било Заводу у јесен 2019. године а Комисија Народне скупштине за контролу извршења кривичних санкција, до сада, није вршила надзор над радом Завода.

2.3.2. БЕЗБЕДНОСТ

2.3.2.1. Повреде безбедности (ванредни догађаји)

У писаном извештају Завода наведено је да је од почетка 2020. године било 5 ванредних догађаја, у којима је учествовало исто толико лица лишених слободе, и то: 1 напад на службено лице, 2 штрајка глађу (одбијања хране и/или воде) и 2 проналаска недозвољених предмета.

За сваки ванредни догађај се води посебан предмет, са списима који се састоје од писмених изјава лица лишених слободе која су учествовала, извештаја и белешки заводских службеника, извештаја о догађају који се шаљу ван Завода и другог. О догађајима се Оперативни центар Управе обавештава ажурно, истог дана. Такође, обавештавају се и полицијска управа,²⁸ судија за извршење кривичних санкција, јавно тужилаштво и поступајући суд, ако је у догађају учествовао притвореник.

НПМ је уочио да се тужилаштво, суд и полиција обавештавају о свим ремећењима безбедности у Заводу, без обзира на њихову тежину, за разлику од више других завода за извршење кривичних санкција у којима се ови органи обавештавају само о битнијим догађајима (тешке телесне повреде, проналасци психоактивних супстанци и слично).

У случајевима одбијања хране и/или воде (штрајк глађу), од лица се узима писмена изјава о томе, у којој може навести разлоге. Лице се потом смешта у посебну спаваоницу, одвојено од других лица лишених слободе, у којој бораве док поново почну да узимају оброке. Из документације се види да лице које штрајкује глађу има свакодневне лекарске прегледе.²⁹ Према наводима једног лица са којим је тим НПМ обавио разговор и које је недавно штрајковало глађу, све време штрајка је био сам у спаваоници у коју је премештен и сам је излазио на шетњу. За то време, имао је лекарске прегледе сваког дана и нису му ускраћена друга права, на пример имао је посете адвоката.

Смештање лица у посебну просторију, без других лица лишених слободе, практично представља усамљење, за шта у овом случају не постоје оправдани разлози. Од службеника је добијено образложење да се тако боље прати његово стање током штрајка глађу, контролише када је лице започело са узимањем хране и да ли заиста одбија да једе. Ово нису разлози на основу којих би неко лице лишено слободе практично било у самици.

²⁸ На пример, полицијска управа је обавештена да је код једног лица пронађена биљна материја непознатог порекла, која је уз записник предата полицијском службенику.

²⁹ Више о томе у поглављу 2.5.4.4

10.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак лица лишена слободe која штрајкују глађу (одбијају храну и/или воду) се смештају у посебну спаваоницу, одвојено од других лица лишених слободe, у којој бораве до престанка штрајка.

РАЗЛОЗИ

У смислу ових правила, под упућивањем у самицу подразумева се затварање затвореника у трајању од 22 сата и више без значајног људског контакта. Под продуженим упућивањем у самицу подразумева се боравак у самици у временском периоду дужем од 15 узастопних дана. Упућивање у самицу користи се само у изузетним случајевима као крајња мера и то у што краћем временском периоду и уз независну процену, те искључиво уз одобрење надлежног тела. Не сме се изрицати на основу казне затвора затвореника.³⁰

Специјални извештач понавља да би самицу требало користити само у врло изузетним околностима, као крајње средство, за што краће време. Он наглашава да када се самица користи у тим изузетним околностима, морају се поштовати минималне процедуралне мере заштите.³¹

Самица поставља додатне рестрикције на већ ограничена права лица лишених слободe. Додатна ограничења нису део затворске казне и стога се морају посебно оправдати. Да би се проверило да ли је неко посебно изрицање ове мере оправдано, примерено је применити традиционалне тестове садржане у одредбама Европске конвенције о људским правима и развијене кроз праксу Европског суда за људска права: пропорционалност, законитост, одговорност, неопходност и недискриминација.³²

Лице према коме се извршава кривична санкција може бити ограничено у основним правима само у мери неопходној за извршење кривичне санкције и у поступку прописаном овим законом.³³

Осуђени издржавају казну по правилу заједно.

Изузетно од става 1. овог члана, кад то захтева програм поступања, здравствено стање осуђеног или кад је то предвиђено овим законом, може се одредити да осуђени издржава казну одвојено од осталих осуђених.³⁴

ПРЕПОРУКА

ОЗ Чачак лица лишена слободe која штрајкују глађу (одбијају храну и/или воду) неће смештати у посебну спаваоницу, одвојено од других лица лишених слободe.

2.3.2.2. Мере безбедности**2.3.2.2.1. Претреси (прегледи) лица, просторија и пакета**

У ОЗ Чачак не постоји годишњи план претреса просторија и лица која се у њој налазе, какав је НПМ затицао у другим заводима, већ се обављају циљани претреси. За тим за претрес настоје да обезбеде онолико припадника Службе за обезбеђење колико је и

³⁰ Манделина правила, прав. 44 и 45.1.

³¹ Извештај Специјалног извештача за тортуру и друге сурове, нељудске или понижавајуће поступке или казне, А/66/268, август 2011. год, пар. 89.

³² Стандарди ЦПТ: Боравак затвореника у самици, ЦПТ/Инф (2011) 28, пар. 55.

³³ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 8. ст. 2.

³⁴ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 46. ст. 1. и 2.

лица у спаваоници. Приликом претреса спаваоница обавља се само делимичан претрес лица која у њима бораве, што су потврдила и лица са којима је НПМ обавио разговоре. Ово се обавља у ходнику, испред спаваонице. Такође, претресу спаваонице присуствује једно лице које у њој борави, као сведок. Лица лишена слободе нису имали примедби на начин на који службеници обезбеђења поступају са њиховим стварима током претреса, као ни на поступање и опхођење током личног претреса.

Детаљни претреси лица лишених слободе ("претреси на голо") се обављају приликом пријема у Завод или у случају посебно ризичних лица и обављају га 2 припадника Службе за обезбеђење. Ово се обавља у посебној просторији, у коју се улази из дежурне службе. У овој просторији се обављају и друге формалности у вези пријема лица. Она није под видео надзором. Лица лишена слободе су потврдила да се детаљни претреси ретко обављају, а према службеним наводима прегледи телесних отвора се не обављају.

О пријему лица лишених слободе у Завод се сачињава записник, у коме се поред података о примљеном уносе подаци о томе ко је довео лице и по ком основу се прима, као и да је приликом пријема "упитан да ли је до момента привођења било где и било од кога тучено или малтретирано и да ли има неких телесних повреда", уз навођење изјаве примљеног лица, коју потврђује својим потписом. Такође, у овај записник се уноси и које повреде су уочене. Сличан записник се саставља и када је лице којем је одређено задржавање до 48 сати из Завода привремено преузето "ради спровођења службених радњи", па потом враћено у Завод, где се констатује када је преузет и који службеници су то учинили, као и када је враћен, уз навођење изјаве да ли је у време док је преузет био изложен злостављању.

У случају да лице изјави да је био изложен злостављању, о томе се обавештава јавно тужилаштво и саставља службена белешка, са подацима о томе ко је обавештен, на који начин и када. Записнике потписују примљено лице, службеници који су обавили привођење и службеници који су обавили пријем.

На првом месту НПМ похваљује напор ОЗ Чачак да пријави наводе о злостављању надлежном органу, а посебно што је препознат ризик од лошег поступања и након што су задржано лице полицијски службеници извели из Завода ради саслушања. Ипак, указује да је битно направити јасну разлику између првог лекарског прегледа по пријему у Завод³⁵ и процедуре пријема у Завод од стране припадника Службе за обезбеђење. Горе описане записнике заједнички потписују дежурни службеник обезбеђења и полицијски службеници који су довели лице у Завод, као и лице. Према ставу ЦПТ, с обзиром на присуство полицијске пратње, као и узнемиреност која се често осећа приликом уласка у затвор, затворенике у овој почетној фази не треба испитивати о пореклу било каквих повреда које се на њима уоче.

11.

УТВРЂЕНО

Приликом пријема лица лишених слободе у ОЗ Чачак, од њих се у присуству полицијских службеника који су их довели у Завод узима изјава да ли су до довођења у Завод били изложени тортури.

РАЗЛОЗИ

³⁵ Више о томе у поглављу 2.5.2.1.

ЦПТ посебну пажњу посвећује улози коју затворске службе здравствене заштите треба да играју у борби против злостављања. Природно је да та улога делом буде везана за могуће злостављање лица лишених слободе током трајања лишења слободе, било да га врши особље или други затвореници. Међутим, службе здравствене заштите у установама које представљају пунктове за улазак у затворски систем такође треба да дају кључни допринос у спречавању злостављања у периоду непосредно пре боравка у затвору, односно док су лица лишена слободе – задржана од служби за спровођење закона (као што су нпр. полиција или жандармерија).

Подразумева се да ће са лицима која се доводе у затвор здравствени радник обавити детаљан разговор и физикални преглед чим то буде могуће по пријему. ЦПТ сматра да такав разговор/преглед треба обавити у року од 24 сата од пријема. Такав систематски медицински скрининг новопримљених лица неопходан је из различитих разлога; конкретније, ако се обави како треба, њиме се осигурава да све повреде које на себи имају дате особе – као и сви с њима повезани наводи – буду евидентирани без непотребног одлагања. Исту процедуру требало би следити када се затвореник који је био поново пребачен у полицијски притвор из разлога везаних за истрагу након тога врати у затвор. Нажалост, такви премештаји су у неким државама које ЦПТ посећује још увек устаљена пракса и могу подразумевати и висок ризик од злостављања (в. и став 80). Слично томе, сваки затвореник који је учествовао у неком насилном инциденту унутар затвора требало би без икаквог одлагања да буде медицински прегледан.

Битно је направити јасну разлику између горепоменог медицинског скрининга и процедуре која се следи када се притворено лице ставља под надзор затвора. Ова друга процедура обухвата израду документације коју заједнички потписују дежурни затворски службеник и полицијска пратња, као и, можда, притворено лице. Све видљиве повреде које се на затворенику уоче у тренутку примопредаје надзора обично ће се забележити у тој документацији.

Ова процедура је административне природе, чак и кад се – као што је понекад случај – одвија у присуству члана затворске службе здравствене заштите. Ни у ком случају не може служити као замена за већ описани поступак медицинског скрининга. Поред тога, с обзиром на присуство полицијске пратње као и узнемиреност која се често осећа приликом уласка у затвор, затворенике у овој почетној фази не треба испитивати о пореклу било каквих повреда које се на њима уоче. Без обзира на то, записник о уоченим видљивим повредама треба одмах проследити затворској служби здравствене заштите.³⁶

ПРЕПОРУКА

Приликом пријема лица лишених слободе у ОЗ Чачак, од њих се неће тражити да изјаву о томе да ли су до довођења у Завод били изложени тортури дају у присуству полицијских службеника који су их довели у Завод, а информације о евентуално уоченим повредама ће се прослеђивати Служби за здравствену заштиту.

Постојање повреда и њихово порекло утврђиваће лекар приликом првог лекарског прегледа.

ОЗ Чачак ће наставити да, о сазнањима да је према лицима поступано насилно, обавештава надлежно јавно тужилаштво.

³⁶ Стандарди ЦПТ: Документација и пријављивање медицинских доказа о злостављању, ЦПТ/Инф (2013) 29, пар. 71, 73 и 75.

Пакети се претресају на за то намењеном столу, који је под видео надзором. Ово такође обављају 2 припадника Службе за обезбеђење. Поједина лица су се пожалила тиму НПМ да су им пакети који су стигли поштом претресани без њиховог присуства, односно да су им донети у спаваоницу већ претресени.

НПМ указује да је потребно да руководство подсети службенике обезбеђења на обавезу да претресе пакета обављају у присуству лица којима су пакети намењени.

Посетиоци пролазе кроз врата са интегрисаним детектором метала и прегледају се ради утврђивања присуства недозвољених предмета. Пре и након посета лица лишена слободе имају делимичан претрес.

2.3.2.2.2. Видео надзор

Унутрашњост и спољашњост Завода су покривени видео надзором, са око 50 камера. Камере постоје над спољашњим прилазима Заводу, на шеталиштима, у посетној сали, ходницима, у трпезарији, просторијама за дневни боравак и на заводској економији. На тај начин, покривене су просторије за заједнички боравак лица лишених слободе. Такође, видео надзор постоји и у две спаваонице. Снимци видео надзора се чувају 20 – 30 дана. Праћење видео надзора је могуће из дежурне службе, а враћања снимака и њихово чување може да обави само управник, односно по његовим инструкцијама лице задужено за везе.

2.3.2.2.3. Аларм за позивање страже

Све спаваонице су опремљене тастерима за позивање службеника. Тиму НПМ је демонстрирана њихова употреба: приликом притиска на тастер у дежурној служби се активира светлосни и звучни сигнал за спаваоницу у којој је тастер активиран. Сваки тастер у спаваоници има свој одељак - лампицу на табли у дежурној служби. Међутим, светлосни сигнал кратко траје, па ако службеник не гледа у том тренутку у правцу табле, не може да види из које спаваонице је дошао позив. Службеници из дежурне службе наводе да је то најчешћи случај, јер разумљиво имају задужења која им не дозвољавају да гледају у таблу све време, па онда обавесте службенике који су у блоку да провере о којој спаваоници се ради. Ово би могло створити препреке ефикасном реаговању на догађаје у спаваоницама, што је проблем који је посебно значајан за НПМ уколико се ради о ситуацијама у којима је угрожен физички интегритет лица лишеног слободе (самоповређивања, међусобни сукоби, незгоде и слично).

12.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак систем позивања службеника обезбеђења има недостатке који могу створити препреке ефикасном реаговању на догађаје у спаваоницама.

РАЗЛОЗИ

Безбедност и сигурност затвореника, особља, пружалаца услуга и посетилаца ће бити осигурани у сваком тренутку.³⁷

³⁷ Манделина правила, прав. 1.

Затворско особље ће имати адекватан ниво образовања и биће им дате вештине и средства за обављање њихових дужности на професионалан начин.³⁸

Служба за обезбеђење, као јединствена формација Управе, стара се о безбедности људи и имовине у заводу, спроводи осуђена и притворена лица, учествује у утврђивању и спровођењу програма поступања према осуђеном и обавља друге послове одређене законом.³⁹

Инсталирана опрема у смислу овог правилника је опрема која је инсталирана у заводу, а користи се за одржавање реда и дисциплине у циљу очувања безбедности.⁴⁰

ПРЕПОРУКА

ОЗ Чачак ће унапредити систем позивања службеника обезбеђења.

2.3.2.2.4. Служба за обезбеђење

У ОЗ Чачак на пословима обезбеђења ради 25 запослених. Систематизовано је 28 извршилаца, а припадници Службе укупно у просеку имају око 1000 прековремених сати месечно.

13.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак недостају извршиоци у Служби за обезбеђење.

РАЗЛОЗИ

Успостављање позитивних односа између особља и затвореника такође у великој мери зависи од тога да ли у затворским просторијама и онима које се користе за слободне активности у сваком тренутку има довољно особља. Делегације ЦПТ често су сведоци да то није случај. Општи недостатак особља односно неодговарајући распоред дужности, што смањује могућност директног контакта са затвореницима, свакако отежава развој позитивних односа, а још уопштеније посматрано, ствара несигурно окружење како за особље тако и за затворенике.

Такође треба напоменути да у случају мањка особља, може постојати потреба за знатним прековременим радом како би се одржао основни ниво безбедности и устаљени затворски ред. Овакво стање ствари може лако да изазове висок ниво стреса код особља и њихово превремено губљење воље за рад, а то је ситуација која доприноси поспешивању тензија које су својствене свакој затворској средини.⁴¹

Као што је ЦПТ нагласио у свом IX Општем извештају, родно мешовито особље је важна заштита против лошег поступања у местима детенције. Присуство мушког и женског особља може имати делотворан ефекат на карактеристични дух затвора и на одржавање степена нормалности у месту детенције. Родно мешовито запошљавање особља такође омогућава одговарајући распоред дужности особљу приликом спровођења родно осетљивих задатака, као што су претреси. У овом контексту, ЦПТ жели поново нагласити да би особе

³⁸ Мандела правила, прав. 75.1.

³⁹ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 21. ст. 1.

⁴⁰ Правилник о униформи, ознакама, наоружању, специјалним возилима и другој опреми у Служби за обезбеђење у Управи за извршење кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 29/16, 74/16, 3/17, 89/17 и 7/19), чл. 2. ст. 5.

⁴¹ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди у погледу издржавања казне затвора, ЦПТ/Инф (2001) 16, пар. 26.

лишене слободe требало да претреса само особље истог пола и да би било који претрес који захтева да се затвореник скине требало изводити изван видокруга особља супротног пола.⁴²

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција ће предузети све расположиве мере у циљу запошљавања довољно извршилаца у Служби за обезбеђење ОЗ Чачак, при чему ће се водити рачуна о потреби за родно мешовитим запошљавањем.

Служба располаже са 2 специјална моторна возила, са одвојеним делом за смештај лица која се транспортују. Једно возило, које је новије године производње, има видео надзор, а у оба је уграђен систем за вентилацију.

Од опреме, Служба за обезбеђење располаже још са 2 ручна детектора метала, вратима за пролаз лица са интегрисаним детектором метала, која су постављена на заводској капији и уређајем за откривање средства за комуникацију на даљину. Завод не располаже са скенером ручног пртљага, што отежава и успорава рад припадника Службе за обезбеђење и истовремено повећава ризик од уношења недозвољених ствари у Завод, с обзиром на то да се помоћу скенера може утврдити присуство прашкастих материја. Према наводима руководиоца Службе за обезбеђење, Завод има потребу за овим скенером.

14.

УТВРЂЕНО

ОЗ Чачак не располаже скенером за преглед ствари.

РАЗЛОЗИ

⁴² X Општи извештај ЦПТ, ЦПТ/Инф (2000) 13, пар. 23.

Безбедност и сигурност затвореника, особља, пружалаца услуга и посетилаца ће бити осигурани у сваком тренутку.⁴³

Затворско особље ће имати адекватан ниво образовања и биће им дате вештине и средства за обављање њихових дужности на професионалан начин.⁴⁴

Служба за обезбеђење, као јединствена формација Управе, стара се о безбедности људи и имовине у заводу, спроводи осуђена и притворена лица, учествује у утврђивању и спровођењу програма поступања према осуђеном и обавља друге послове одређене законом.⁴⁵

Приликом прегледа и претреса лица, ствари, возила и просторија припадници службе за обезбеђење, као обавезну опрему, користе: заштитне рукавице, техничка средства за откривање метала, прашкастих материја и др. (ручне детекторе, инсталирану опрему и др.).⁴⁶

Опрему која је инсталирана у заводу, а користи се за одржавање реда и дисциплине у циљу очувања безбедности чине: уређаји за откривање и препознавање недозвољених металних предмета и осталих недозвољених супстанци, и то скенер ручног пртљага, ручни детектор метала, врата за пролаз лица са интегрисаним детектором метала, ручни уређај за откривање и препознавање експлозива и других недозвољених супстанци.⁴⁷

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција ће за ОЗ Чачак набавити скенер ручног пртљага.

НПМ са задовољством констатује да су припадницима Службе за обезбеђење, обезбеђене нове униформе, с обзиром на то да је на потребу за тиме указивао годинама уназад.

И у овом Заводу, као и у већини других завода за извршење кривичних санкција, постоји проблем са обавезним здравственим контролама службеника. Према наводима припадника Службе за обезбеђење, редовне лекарске контроле нису имали годинама уназад.

15.

УТВРЂЕНО

Запослени у ОЗ Чачак немају редовне здравствене контроле.

РАЗЛОЗИ

Послодавац је дужан да запосленом обезбеди услове рада и организује рад ради безбедности и заштите живота и здравља на раду, у складу са законом и другим прописима.⁴⁸

⁴³ Манделина правила, прав. 1.

⁴⁴ Манделина правила, прав. 75.1.

⁴⁵ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 21. ст. 1.

⁴⁶ Правилник о начину обављања послова у служби за обезбеђење у заводима за извршење кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 21/16 и 104/16), чл. 41. ст. 1.

⁴⁷ Правилник о униформи, ознакама, наоружању, специјалним возилима и другој опреми у Служби за обезбеђење у Управи за извршење кривичних санкција, чл. 37. ст. 1. тач. 3.

⁴⁸ Закон о раду ("Сл. гласник РС", бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14, 13/17 - одлука УС, 113/17 и 95/18), чл. 16. тач. 2.

Послодавац је дужан да, приликом организовања рада и радног процеса, обезбеди превентивне мере ради заштите живота и здравља запослених као и да за њихову примену обезбеди потребна финансијска средства.⁴⁹

Запослени којима се стаж осигурања рачуна са увећаним трајањем тако да се сваких 12 месеци ефективно проведених у обављању послова рачуна највише до 16 месеци стажа осигурања, упућују се на здравствену контролу једном у три године, а директор Управе може, на сопствену иницијативу или на предлог управника, одлучити да се здравствена контрола обавља и раније.⁵⁰

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Чачак запослени којима се стаж осигурања рачуна са увећаним трајањем ће се без одлагања упутити на здравствену контролу.

У ОЗ Чачак запослени којима се стаж осигурања рачуна са увећаним трајањем убудуће ће се упућивати на здравствену контролу најмање једном у 3 године.

2.3.2.3. Мере принуде

О примени мера принуде се састављају извештаји припадника Службе за обезбеђење на формуларима које је НППМ затицао у полицијским станицама, односно користе се исти обрасци које користе полицијски службеници након примене средстава принуде. Ови формулари, ако су правилно попуњени, пружају исцрпан опис околности под којима су мере примењене, начина примене, последицама примене и другим битним чињеницама. Уз ове извештаје се прилажу службене белешке свих присутних службених лица и извештаји о лекарским прегледима и уз оцену начелника Службе о начину примене мера принуде достављају управнику ради упознавања. О догађајима се чува и видео запис, ако је то могуће, односно ако је простор на коме је примењена принуда покривен камерама.

НППМ похваљује праксу чувања видео снимака примене мера принуде у ОЗ Чачак.

У предметима у које је НППМ извршио увид лекарски прегледи након примене мера принуде су обављени у прописаним интервалима⁵¹ и извештаји о прегледима садрже детаљан опис уочених повреда. Међутим, изостају наводи лица о начину настанка повреда и мишљење лекара о повезаности примењене мере и уочених повреда. Такође, документовање повреда би било унапређено уколико би се повреде уцртавале у шему тела и фотографисале.⁵²

У једном догађају током којег су примењене мере принуде лице према којем су мере примењене је у једној просторији прво вербално напао припаднике Службе за обезбеђење, а потом је у ходнику испред те просторије, у присуству неколико припадника Службе, покушао да руком разбије прозор, али је у томе спречен тако што је савладан применом физичке снаге. Након тога је у истом ходнику, неколико метара

⁴⁹ Закон о безбедности и здрављу на раду ("Сл. гласник РС", бр. 101/05, 91/15 и 113/17 - др. закон), чл. 11. ст. 1.

⁵⁰ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 263. ст. 1.

⁵¹ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 144. ст. 3: Непосредно након примене мере принуде, изузев мере везивања, обавезан је лекарски преглед осуђеног према коме је мера примењена. Преглед се понавља између дванаестог и двадесетчетвртог часа од примене мере.

⁵² Видети поглавља 2.5.2.4. и 2.5.4.3 овог Извештаја

ниже, и даље окружен са неколико службеника обезбеђења, покушао да сломи стаклени рам слике окачене на зиду ходника. Након што је ухватио слику, поново је савладан од стране неколико припадника Службе за обезбеђење, овај пут задобивши више удараца рукама.

НПМ је става да је ова ситуација могла да се избегне, јер је у овом случају лицу које је агитирано и прети и вређа службенике обезбеђења, а увреде су према доступној документацији почеле још у ноћи пре догађаја, дата прилика да поред више припадника Службе за обезбеђење насрне на стакло од прозора па потом и од слике, због чега су припадници службе морали да употребе физичку снагу како би га спречили да повреди себе или друге. Као последица, два припадника Службе и лице лишено слободе су задобили вишеструке повреде. Службеници обезбеђења би према лицима која нарушавају ред и безбедност у Заводу требало да примене мере принуде ефективно, односно на начин да не дође до даљег нарушавања реда и безбедности и потребе за даљом применом мера принуде. Уз то, приликом друге интервенције, до које је дошло јер је лице ухватило слику, поступање службеника обезбеђења је више личило на тучу са лицем које нарушава ред, а не на примену техника и захвата борилачких вештина, што би била правилна примена физичке снаге.

16.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак нису предузете мере како би се избегла примена мера принуде, а мера принуде физичка снага је неправилно примењена.

РАЗЛОЗИ

Пре ступања на дужност, за све чланове особља завода обезбеђује се обука прилагођена њиховим општим и посебним задацима, која мора да буде одраз најбоље савремене, на доказима утемељене, праксе у области казнене науке. Само оним кандидатима који успешно положе теоријске и практичне тестове на крају такве обуке дозвољава се да ступе у заводску службу. Управа казног завода обезбеђује стално интерно стручно усавршавање ради одржавања и унапређења знања и стручне способности свог особља, по његовом ступању на дужност, а и у току његове каријере.

Обука из става 2 правила 75 мора бар да обухвати упознавање са безбедношћу и сигурношћу, укључујући и концепт динамичке безбедности, применом силе и средстава за везивање, те поступањем са насилним починиоцима, узимајући у обзир и технике превенције и смиривања, као што су преговарање и посредовање.

Особље завода, у односима са затвореницима, не сме да примењује силу изузев у самоодбрани или при покушају бекства, односно при пружању активног или пасивног физичког отпора наређењу утемељеном у закону и прописима. Особље завода које прибегне сили користи је тек онолико колико је то заиста нужно и одмах о инциденту извештава директора завода.

Особље завода пролази посебну физичку обуку која ће му омогућити да савлада агресивне затворенике.⁵³

Службеници који спроводе закон могу применити силу само када је то неопходно и у мери у којој је то потребно за обављање њихових дужности.⁵⁴

⁵³ Манделина правила, прав. 75.2, 75.3, 76.1.(ц), 81.1. и 81.2.

⁵⁴ Кодекс понашања службеника који спроводе закон, усвојен Резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација бр. 34/169 од 17. децембра 1979. г, чл. 3.

Затворско особље никада неће користити силу против затвореника изузев у случајевима самоодбране или покушаја бекства или активног или пасивног физичког отпора законитом наређењу, и увек само као крајњу меру.

Користиће се најмања потребна сила и примењиваће се најкраће што је потребно.

Особље које је у директном контакту са затвореницима биће обучено у вештинама које омогућавају минималну употребу принуде ради обуздавања агресивних затвореника.⁵⁵

Комитет одавно сматра да само онолико силе колико је заиста неопходно и пропорционално сме бити употребљено како би се узнемирен или насилан затвореник ставио под контролу. Даље, Комитет такође сматра да се ситуације у којима затворско особље сме употребити физичку силу и палице морају прецизно дефинисати и да се морају издати детаљна упутства о њиховој примени.

Комитет препоручује да српске власти предузму неопходне кораке како би се променила култура у затвору у којој владају физичко кажњавање према оној базираној на динамичном приступу безбедности, у којем би затворски службеници били научени вербалним техникама смиривања сукоба и пропорционалне физичке контроле и метода ограничавања.⁵⁶

У циљу одржавања реда и безбедности у заводу, према осуђеном се могу применити само оне мере за одржавање реда и безбедности које су утврђене овим законом и прописима донетим на основу овог закона и само у мери у којој је то неопходно.

У примени мера за одржавање реда и безбедности не сме се применити строжа мера од неопходно потребне с обзиром на околности њене примене и садржину мере.

Приликом примене мере принуде користи се она мера која најмање угрожава живот и здравље лица према коме се примењује, којом се успешно савлађује отпор и која је сразмерна опасности која прети.⁵⁷

Под употребом физичке снаге сматра се примена различитих прописаних и увежбаних техника и захвата борилачких вештина на телу осуђеног, којима је циљ одбијање напада или савлађивање отпора осуђеног.⁵⁸

ПРЕПОРУКА

Припадници Службе за обезбеђење ОЗ Чачак ће примењивати мере принуде тако да не дође до даљег нарушавања реда и безбедности у Заводу и потребе за даљом применом мера принуде, а мере принуде ће примењивати на прописани начин.

Уколико је неопходно, службеници обезбеђења ће се упутити на додатну обуку о примени мера принуде.

У Заводу је почетком године примењена мера везивања кожным каишевима – фиксације према једном лицу. Према наводима медицинског особља, он је претио самоповређивањем, одбијао терапију и тражио да буде фиксиран у изолацији, а ступио је и у штрајк глађу. Према доступној документацији, истог дана око 11:00 часова је прегледан у Општој болници Чачак од стране лекара психијатра и лекар није наложио примену фиксације. По повратку у Завод преписану терапију је одбијао да пије, па је "због повећаног ризика од самоповређивања" везан кожным каишевима у посебној просторији која је под видео надзором, по наређењу начелника Службе за обезбеђење. Након непуна два сата трајања фиксације поново је одведен на преглед код психијатра,

⁵⁵ Европска затворска правила, прав. 64.1, 64.2. и 66.

⁵⁶ Извештај ЦПТ о посети Србији 2015. год, ЦПТ/Инф (2016) 21, пар. 130. и 131.

⁵⁷ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 141. ст. 2. и 3. и чл. 143. ст. 2.

⁵⁸ Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 105/14), чл. 12. ст. 1.

а психијатар је овај пут наложио „механичку фиксацију ради безбедности по потреби“, по чему је и поступљено, односно настављено је са фиксацијом по повратку у Завод. Сутрадан око 15:00 часова је поново прегледан од стране психијатра који је осим преписане терапије у извештају поново предложио фиксацију по потреби, што је такође примењено. Трећег дана у 14:00 часова лице је поново прегледано од стране психијатра, након чега је фиксација обустављена.

Из описа следа догађаја се види да је лице било фиксирано нешто мало краће од 48 сати, са прекидима ради обављања лекарских прегледа у локалној здравственој установи. Током трајања ове мере, према расположивој документацији, лекар у Затвору га је поводом штрајка глађу у којем се истовремено налазио обилазио свакога дана једанпут и сачињавао извештај о његовом здравственом стању. Медицинска сестра га је обилазила повремено до краја радног дана, односно до 15:30, а након тога надзор над њим су вршили припадници Службе за обезбеђење путем видео надзора из Дежурне службе, као и повременим обиласцима. Према наводима тих службеника, обилазили су га на сваких 10 - 15 минута, а током обедовања и одласка у тоалет био је одвезиван. Посебна евиденција о примени ове мере – Књига фиксације не води у Заводу и нема евиденције о обиласцима везаног лица

У другом случају примене мере фиксације, лице је након насилног инцидента и лекарског прегледа, по налогу затворског лекара везан кожним каишевима због опасности од самоповређивања. Са мером принуде се престало након мање од два сата.

Кожни каишеви који се користе за примену ове мере изнутра су постављени меканим материјалом, који смањује могућност повреда на везаним деловима тела.

17.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак здравствено стање лица према којем је примењена мера принуде везивање кожним каишевима није све време било праћено од стране медицинског особља.

У ОЗ Чачак лице је било везано кожним каишевима дуже од 24 сата.

РАЗЛОЗИ

Када је употреба средстава за везивање одобрена у складу са ставом 2 правила 47, примењују се следећа начела:

...

ц) средства за везивање употребљавају се искључиво онолико дуго колико је то неопходно и скидају се чим ризици услед неограниченог кретања више нису присутни.⁵⁹

Средства за обуздавање се употребљавају само током потребног периода и уклањају се чим више не постоје ризици које представља неограничено кретање.⁶⁰

Ментално поремећени и насилни пацијент мора се третирати уз пажљив надзор и подршку особља за здравствену негу, у комбинацији, уколико се то сматра прикладним, са седативима. Прибегавање инструментима одузимања телесне слободе је веома ретко оправдано и мора бити било изричито наређено од стране лекара или се о томе мора сместа обавестити такав лекар с циљем да се од њега прибави одобрење. Инструменти за одузимање телесне слободе морају се уклонити чим пре то буде могуће. Они се никад не смеју примењивати, нити се њихова примена сме продужавати, као средство кажњавања.⁶¹

У оним ретким случајевима када је неопходно прибећи инструментима физичког одузимања слободе кретања, затвореник у питању мора бити под сталним и одговарајућим надзором. Надаље, инструменте физичког одузимања слободе кретања треба уклонити чим се за то укаже могућност; они се никад не смеју примењивати, нити се њихова примена сме продужавати, као средство кажњавања.⁶²

Свако прибегавање фиксацији треба увек да буде изричито наложено од стране лекара, а лекар је дужан да у свим случајевима посети фиксираног затвореника и наложи пуштање из фиксације, по потреби;

Трајање фиксације треба да траје што је краће могуће (уобичајено неколико минута, пре него сати). Изузетно, продужење фиксације мора бити по одобрењу лекара. Фиксација која траје дуже од једног дана не може имати никакво оправдање и може се сматрати злостављањем;

Примена ограничавања кретања може се применити једино од стране адекватно обученог медицинског особља.⁶³

Комитет сматра да у посебном регистру треба да се чувају сви подаци о случајевима у којима је морало да се прибегне мерама принуде. Подаци који се уносе треба да укључују време када је мера започета и завршена, околности случаја, разлоге за прибегавање тој мери, име лица које је наредило или одобрило меру и списак било каквих повреда задобијених од стране затвореника или особља. Појединцу који је предмет фиксације треба, у сваком тренутку, континуирано и директно пратити ментално и физичко стање од стране члана особља здравствене заштите или другог одговарајућег обученог члана особља који/која није био укључен/а у околности које су довеле до примене фиксације. Дотични члан особља фиксираном лицу треба да пружи директан контакт са људима, да умањи његову/њену нервозу, да комуницира са тим појединцем и да брзо реагује, укључујући и на личне потребе појединца у вези са оралним уносом хране, хигијеном, мокрењем и дефекацијом. Такав индивидуализовани надзор треба да се врши унутар просторије или, ако затвореник то жели, веома близу врата (тако да се може чути и да се лични контакт може одмах успоставити). Члан особља за надзор би требало да одржава писани запис о околностима.

⁵⁹ Манделина правила, прав. 48.1.(ц).

⁶⁰ Европска затворска правила, прав. 68.3.

⁶¹ Стандарди ЦПТ: Услуге здравствене заштите у затворима, ЦПТ/Инф (93) 12, пар. 44.

⁶² Стандарди ЦПТ: Издржавање затворске казне, пар. 53.

⁶³ Извештај ЦПТ о посети Србији 2015. год, ЦПТ/Инф (2016) 21, пар. 108.

Комитет препоручује да српске власти поступе у складу са наведеним правилима при извршавању мера механичког фиксирања у затворским установама на националном нивоу. Даље, мерама фиксирације треба прибегавати само у медицинском окружењу (односно, у здравственом центру затвора), а два кревета са опремом за фиксирање затвореника, који се налазе у павиљону III Казнено-поправног завода у Сремској Митровици, треба уклонити. Што се тиче општитих гаранција које се односе на прибегавање фиксирању затвореника, упућујемо на став 108.⁶⁴

Приликом примене мера за одржавање реда и безбедности поштује се људско достојанство осуђеног и води се рачуна о његовом здравственом стању.⁶⁵

Осуђени може бити везан кожним каишевима само када је то једино преостало средство да се спречи самоповређивање осуђеног или напад на друга лица.

Мера из става 1. овог члана може се применити само уколико завод поседује посебну просторију за примену ове мере и само на основу мишљења лекара психијатра или неуропсихијатра.

У изузетним случајевима, мера из става 1. овог члана може се применити и без претходног мишљења лекара психијатра или неуропсихијатра, с тим да се у року од два сата од момента везивања обезбеди преглед од стране лекара психијатра или неуропсихијатра.⁶⁶

Извршење мере везивања кожним каишевима надзире лекар психијатар или неуропсихијатар.

Мера из става 1. овог члана укинуће се чим престану разлози за њену примену, а може трајати најдуже до 24 часа.

Током трајања мере из става 1. овог члана стално се прати телесно и душевно стања те особе од стране медицинског особља. Овлашћено службено лице ће најмање једном на сваких сат времена проверити осуђеника према коме се примењује мера везивања каишевима.

Осуђени везан кожним каишевима одвезаће се током оброка и ради обављања физиолошких потреба.

Разлози, датум и час почетка и завршетка примене мере као и име лекара психијатра или неуропсихијатра који је предложио њену примену, уписују се у књигу евиденције ове мере.⁶⁷

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Чачак здравствено стање лица према којем се примењује мера принуде везивање кожним каишевима континуирано и директно ће се пратити од стране медицинског особља.

Мера везивања кожним каишевима ће се укинути чим престану разлози за њену примену и никада се неће примењивати дуже од 24 часа.

Према наводима припадника Службе за обезбеђење, сва лица која се спроводе се везују, углавном са рукама напред. Појединим, ризичним лицима, се један крак лисица везује за зглоб једне ноге. На овај начин се онемогућава трчање и истовремено избегава

⁶⁴ Извештај ЦПТ о посети Србији 2015. год, ЦПТ/Инф (2016) 21, пар. 122.

⁶⁵ Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција, чл. 4. ст. 2.

⁶⁶ Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција, чл. 16. ст. 1. - 3.

⁶⁷ Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција, чл. 17.

везивање ногу које би било видљиво трећим лицима. Лица са којима су обављени разговори су потврдила да су била везивана у спровођу.

У пратњи лица иду 2 припадника Службе за обезбеђење, осим спровођа до здравствених установа када су у пратњи један припадник обезбеђења и један здравствени радник.

Налози за спровођ у које је НПМ извршио увид нису садржали податак да ли је примењено везивање током спровођа нити на који начин, па ни податак да ли је лицу везан зглоб ноге. Са друге стране, у њима је назначавано да ли је дозвољена употреба ватреног оружја. На полеђини налога вођа спровођа попуњава извештај о извршеном спровођењу.

18.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак лица лишена слободе се увек везују приликом извођења из Завода, а у документацији о спровођу (налози и извештаји) није евидентирана примена мере везивања.

РАЗЛОЗИ

Службена лица која спровође закон ће у вршењу својих дужности, колико год је могуће, примењивати ненасилна средства пре прибегавања употреби силе или ватреног оружја. Они могу употребити силу или ватрено оружје само ако друга средства постану неефикасна или се од њих не може очекивати да постигну жењени ефекат.⁶⁸

Лица одговорна за примену закона могу прибећи употреби силе само ако је то заиста неопходно, и то у оној мери у којој то захтева вршење њихове дужности.⁶⁹

Средства за везивање употребљавају се само онда када никакав мањи облик контроле не би био делотворан у спречавању ризика услед неограниченог кретања.⁷⁰

Лисице, лудачке кошуље и друга средства за физичко спутавање неће се користити изузев ако је то неопходно као предострожност од бекства током транспорта, под условом да таква средства буду уклоњена пре него што се затвореник појави пред судским или управним органима, осим ако уколико тај орган не одлучи супротно.⁷¹

Лисице и / или појас за тело над затвореницима током превоза би требало да се примењују само када процена ризика у појединачном случају то јасно потврди. Када се употреба таквих средстава сматра апсолутно неопходном, то треба учинити на начин да се минимизира било какав ризик од повреде затвореника.⁷²

У погледу поступања према особи лишеној слободе, свако прибегавање физичкој принуди које није апсолутно неопходно услед њеног понашања нарушава људско достојанство и у начелу

⁶⁸ Основни принципи Уједињених нација о употреби силе и ватреног оружја од стране службених лица која спровође закон, усвојени на Осмом конгресу УН о спречавању криминала и поступању према преступницима, Хавана, Куба, од 27. августа до 7. септембра 1990 год, принц. бр. 4. и 5.

⁶⁹ Кодекс понашања лица одговорних за примену закона, усвојен резолуцијом Генералне скупштине УН бр. 34/169 од 17.12.1979. год, чл. 3.

⁷⁰ Нелсон Мандела правила, прав. 48.1.а.

⁷¹ Европска затворска правила, прав. 68.2.

⁷² Информативни лист ЦПТ о транспорту затвореника, ЦПТ/Инф (2018) 24, Поглавље 3. – Мере сигурности.

представља повреду права гарантованог у члану 3 Конвенције за заштиту људских права и основних слобода.⁷³

Комитет препоручује да органи Републике Србије обезбеде да се употреби лисица и појаса за транспорт у току транспорта затвореника ван и унутар затвора прибегава само када је то на основу процене ризика у појединачном случају недвосмислено оправдано; и примена неког средства за везивање не треба да представља додатни ризик од повреде за затворенике у току премештаја.⁷⁴

Средства за везивање су: лисице, пластичне лисице за једнократну употребу и кожни каишеви посебно намењени за везивање. Остала средства за везивање и спутавање су забрањена.

Осуђени који издржава казну у затвореном одељењу, приликом извођења из завода, по било ком основу, мора бити везан.

Овлашћено службено лице везује осуђеног приликом спровођења ако добије писмени налог руководиоца службе за обезбеђење.

Овлашћено службено лице може, и ако није добило писмени налог, везати осуђеног ако приликом његовог спровођења осуђени покуша бекство или напад на друго лице, односно пружа отпор или покуша да се самоповреди.

О начину на који ће осуђени бити везан (са рукама напред или назад), одлучује овлашћено службено лице на основу података о склоностима осуђеног, који се уписују у налог за спровођење осуђеног, на основу физичке конституције осуђеног и других сазнања до којих овлашћено службено лице дође.

Везивање осуђених лица се може вршити појединачно или групно.

Везивање руку и ногу врши се средствима за везивање на начин којим се не наносе телесне повреде лицу које се везује.

Везивање ногу врши се само изузетно када је то изричито наведено у налогу за спровођење.

Приликом спровођења, осуђени се може везати за супротну руку овлашћеног службеног лица у односу на страну на којој носи оружје, а у превозном средству за погодан део возила, тако да му положај руке или тела не наноси телесни бол.⁷⁵

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Чачак налог за везивање осуђених лица која нису разврстана у затворено одељење ће се издавати само на основу индивидуалне процене да је лице потребно везати.

Лицима лишеним слободе ће се приликом спровода везивати ноге само када је то изричито наведено у налогу за спровођење.

У документацији о спроводу лица лишених слободе ће се наводити да ли је лице током спровода било везано и на који начин.

2.3.2.4. Посебне мере

У ОЗ Чачак од посебних мера примењује се само тестирање на психоактивне супстанце. Током 2019. године, 2 пута је примењено тестирање и у оба случаја тест је био негативан. У 2020. години није било тестирања.

⁷³ Пресуда Европског суда за људска права у предмету Берлински против Пољске (представке број 27715/95 и 30209/96), пар. 59.

⁷⁴ Извештај ЦПТ о посети Србији 2015. год, пар. 53.

⁷⁵ Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција, чл. 13. и 14.

Поред тога, у Заводу се обавља редовно тестирање на присуство алкохола, од 33 тестирања током 2019. године тест је био позитиван у 3 случаја, а свих 10 тестирања у досадашњем току 2020. године су имала негативан резултат.

Тестирања се обављају на предлог свих служби, управник потом доноси наредбу, без образложења и права на жалбу. На полеђини наредбе се уноси извештај о обављеном тестирању. Када се уради, тест се шаље у болницу, како би оценили да ли је позитиван и на шта, што је последица чињенице да Завод нема лекара који је стално овде присутан. О сваком тестирању се води посебан предмет, са свом документацијом, као и посебна евиденција, у коју се уносе подаци о тестираном лицу и резултату тестирања. Записници о тестирању у које је НПМ извршио увид су уредно попуњени и потписани од стране тестираног, здравственог радника и припадника Службе.

НПМ је пронашао да се у појединим случајевима лица лишена слободе која су нарушили ред и безбедност у Заводу смештају у посебну спаваоницу, одвојено од других лица. Ово се ради независно од поступака за утврђивање одговорности који се накнадно покрећу и воде и није праћено формалним одлукама. На пример, један притвореник је побегао из Завода, па након што је ухваћен и враћен, што се догодило у кратком року истог дана, смештен је у посебну спаваоницу. У извештају заводских служби стоји да је "смештен под појачан надзор", међутим, не постоји никаква одлука којом је према овом лицу одређена примена посебне мере смештај под појачани надзор нити је евидентирана примена ове мере. Такође, у документацији Службе за обезбеђење не постоји траг о томе колико је лице провело у овој просторији. Лице је навело тиму НПМ да је био сам у спаваоници око 5 дана, након чега је одведен на лечење у специјалну затворску болницу.

Поједина лица лишена слободе је из различитих разлога потребно издвојити из заједничког режима извршења казне. Када су у питању разлози безбедности у установи и сигурности лица лишених слободе, ово се пре свега ради да би се спречило будуће нарушавање реда, сукоби међу затвореницима или самоповређивање. За ово су затворским властима доступне различите мере: мера принуде издвајање; посебне мере смештај у посебно осигурану просторију без опасних ствари, смештај под појачан надзор и усамљење; издвајање у дисциплинском поступку (укључујући овде и смештај у затворени део завода). Да издвајање из заједничког режима извршења казне не би било арбитрарно и да би се издвојеним затвореницима омогућило да одлуке буду предмет независне контроле, о томе је потребно доносити образложене, писмене одлуке, против којих је могуће изјавити жалбе.

19.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак поједини затвореници се из разлога безбедности и сигурности искључују из редовног режима издржавања казне и смештају у посебну спаваоницу, без других лица лишених слободе, а да се о томе не доносе одговарајуће одлуке.

РАЗЛОЗИ

Следећа питања увек се регулишу законом или прописом надлежног управног тела: Сваки вид присилног одвајања од опште заводске популације, попут упућивања у самицу, изолације, сегрегације, јединица за посебан надзор или смештаја с ограничењима, било да је реч о дисциплинској мери или одржавању реда и безбедности, као и увођење начела и поступака

којима се уређују примена и ревизија било ког вида присилног одвајања, као и подвргавање таквом режиму или његово укидање.⁷⁶

Посебне мере високе безбедности или сигурности надилазе оне наведене у правилима 51 и 52 и представљају мере према затвореницима који представљају посебну претњу по безбедност или сигурност. Такве мере се примењују само у изузетним околностима и то само докле год се безбедност или сигурност не могу одржавати мање рестриктивним средствима. Такве мере могу укључивати одвајање затвореника од других затвореника. Ово раздвајање мора бити у складу са захтевима овог правила и, додатно, правила 53А. Природа свих таквих мера, њихово трајање и разлози због којих се могу применити, као и поступци које треба следити у њиховом одређивању и спровођењу, биће одређени националним законодавством. Примену такве мере одобрава надлежни орган на одређено време и копија писмене одлуке биће достављена затворенику заједно са информацијама о томе како да оспоре меру. Свака одлука о продужењу одобреног трајања такве мере подлеже новом одобрењу од стране надлежног органа и копија писмене одлуке биће достављена затворенику заједно са информацијама о томе како да оспоре меру. Ове мере се примењују на појединце, а не на групе затвореника. Ове мере се заснивају само на тренутном ризику који затвореник представља, сразмерне су том ризику и неће подразумевати више ограничења него што је неопходно за сузбијање тог ризика. Сваки затвореник који је подвргнут таквим мерама има право на жалбу под условима утврђеним у правилу 70.⁷⁷

Уз формалне дисциплинске поступке, често постоје и други поступци, на основу којих затвореник може бити присилно раздвојен од других затвореника из дисциплинских/безбедносних разлога (тј. у интересу «одржавања реда» унутар неке установе). И ови поступци такође морају бити праћени делотворним гаранцијама. Затвореник мора бити информисан о разлозима због којих су против њега преузете такве мере, осим уколико захтеви безбедности не налажу супротно, мора му се пружити могућност да изложи своја гледишта о тој ствари, те да буде у прилици да се жали на те мере одговарајућим властима.⁷⁸

Затвореници не смеју никако да буду подвргнути посебном безбедносном режиму дуже него што захтева опасност коју они представљају. Због тога је неопходно да се одлука о распоређивању затвореника често преиспитује. Преиспитивање одлуке треба увек да се заснива на редовном оцењивању затвореника од стране особља које је за то задужено. Осим тога, затвореници треба, колико год је могуће да буду потпуно информисани о разлозима њиховог распоређивања и, по потреби, обнављања мере; то ће, између осталог, омогућити затвореницима да искористе правне путеве за оспоравање таквих мера.⁷⁹

Закони у многим европским земљама дозвољавају доношење управне одлуке на основу које се у самицу упућују затвореници који су проузроковали или би, како се сматра, могли проузроковати озбиљну штету другима или који представљају висок ризик по безбедност у затвору. То може трајати неколико сати, у случају изолованог инцидента, до неколико година када су у питању затвореници који се сматрају веома опасним и представљају сталну непосредну претњу.

То је потенцијално најдужа врста самице и у многим случајевима врста самице са најмање механизма заштите поступка. Стога је од суштинске важности да постоје правила која ће обезбедити да се ова врста самице не примењује олако (нпр. као непосредан одговор на било

⁷⁶ Манделина правила, прав. 37д.

⁷⁷ Европска затворска правила, прав. 53.1. – 53.9.

⁷⁸ Стандарди ЦПТ: Издржавање затворске казне, пар. 55.

⁷⁹ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди ЦПТ у погледу издржавања казне затвора, пар. 32.

који дисциплински прекршај за који се чека доношење коначне одлуке), прешироко или предуго. Сходно томе, заштитни механизми описани у ставу 57. морају се строго поштовати.⁸⁰

У циљу одржавања реда и безбедности у заводу, према осуђеном се могу применити само оне мере за одржавање реда и безбедности које су утврђене овим законом и прописима донетим на основу овог закона и само у мери у којој је то неопходно.

Мере за одржавање реда и безбедности су мере принуде и посебне мере.⁸¹

Мере принуде према осуђеном се могу применити само када је неопходно да се спречи 1) бекство осуђеног; 2) физички напад на друго лице; 3) nanoшење повреде другом лицу; 4) самоповређивање; 5) проузроковање знатне материјалне штете; 6) активан и пасиван отпор осуђеног.⁸²

Овлашћено службено лице може, у циљу одржавања реда и безбедности у заводу, издвојити осуђеног до 24 часа.

Издвајање из става 1. овог члана може да се изврши у посебној просторији или у другој просторији у којој борава осуђени са одговарајућим третманом.⁸³

Према осуђеном за кога постоји опасност од бекства, насилничког понашања, самоповређивања или угрожавања реда и безбедности друге врсте, који се на други начин не могу отклонити, изузетно се могу наредити посебне мере.

Примену посебне мере одређује управник завода или лице које он овласти на писани и образложени предлог руководиоца организационе јединице завода.⁸⁴

Смештај под појачан надзор може се применити само у заводима затвореног или затвореног типа са посебним обезбеђењем, односно у затвореним одељењима завода.

Осуђеном који ремети ред или подстиче друге на ремећење реда, па због тога представља опасност за безбедност у заводу, или на други начин угрожава безбедност, може се решењем одредити смештај под појачан надзор.

Решење из става 2. овог члана доноси управник завода или лице које он овласти, на предлог службе за третман или службе за обезбеђење.

На решење из става 2. овог члана, осуђени има право жалбе судији за извршење, која не одлаже извршење решења.

Мера из става 1. овог члана преиспитује се свака три месеца. На решење о продужењу трајања ове мере осуђени има право жалбе судији за извршење.⁸⁵

Циљ смештаја под појачан надзор је спречавање осуђеног да ремети ред или подстиче друге на ремећење реда, како би се тиме отклонила опасност за безбедност у заводу.

О смештају под појачан надзор, у складу са Законом, одлучује управник завода или лице које он овласти, на предлог службе за третман или службе за обезбеђење.

У предлогу за смештај под појачан надзор, продужавање или укидање смештаја, наводе се чињенице и околности које су битне за оцену оправданости доношења одговарајућег решења, а нарочито подаци о његовом дисциплинском кажњавању, врсти дисциплинског преступа, околностима под којима је преступ учињен, побудама из којих је преступ учињен, његовом

⁸⁰ Стандарди ЦПТ: Боравак затвореника у самици, пар. 56 - Самица као управна мера изречена у превентивне сврхе.

⁸¹ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 141. ст. 2. и 4; исто: Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција чл. 4. и чл. 5. ст. 1.

⁸² Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 142. ст. 1; исто: Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција, чл. 6. ст. 1.

⁸³ Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција, чл. 20.

⁸⁴ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 149. ст. 1. и 3; исто: Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција чл. 30. ст. 1.

⁸⁵ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 151.

понашању током издржавања казне, исказаној агресивности, налозима психолога, односу према другим осуђенима и другим битним околностима.

На решење о смештају под појачан надзор осуђени има право жалбе судији за извршење, у складу са Законом.⁸⁶

Осуђеном који својим понашањем упорно ремети ред, озбиљно угрожава безбедност и представља озбиљну опасност за друге осуђене, управник завода може, уз претходно мишљење лекара, решењем изрећи меру усамљења, у непрекидном трајању најдуже до три месеца. Током календарске године ова мера се може применити највише два пута.

На решење из става 1. овог члана осуђени има право жалбе судији за извршење.⁸⁷

Од момента сазнања за учињени тежи дисциплински преступ и током дисциплинског поступка, управник завода или лице које он власти може одлучити да се осуђени издвоји из безбедносних разлога од осталих осуђеника, до 48 часова. Време издвајања се урачунава у дисциплинску меру упућивања у самицу.

Осуђено лице са третманом отвореног или полуотвореног одељења против кога је покренут дисциплински поступак за тежи дисциплински преступ може се сместити у затворени део завода до окончања дисциплинског поступка.⁸⁸

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Чачак искључивање лица лишених слободе из редовног режима издржавања казне из разлога безбедности и сигурности ће се обављати на основу одговарајуће одлуке донете у прописаној процедури.

2.4. ТРЕТМАН И ПОЛОЖАЈ ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ

2.4.1 ТРЕТМАН

2.4.1.1. Организација рада и едукација запослених на пословима третмана

У ОЗ Чачак послови третмана нису организовани у оквиру посебне службе за третман. На пословима третмана радно је ангажовано троје запослених, од којих двоје на неодређено време, са бенефицираним радним стажом, а један запослени, од недавно, на одређено време, због повећаног обима посла у алтернативним санкцијама. Сви запослени - психолог, специјални педагог и социјални радник - имају VII степен стручне спреме.

Према наводима васпитних радника, просечно је у васпитној групи 25 - 35 осуђених, што би било оптимално за рад са осуђеним лицима када запослени не би били ангажовани и на пословима извршења алтернативних санкција. У време посете НПМ, два васпитна радника (специјални педагог и социјална радница запослена на одређено време) обављало је послове који се односе на извршење ванзаводских санкција и мера, односно послове повереничке канцеларије, јер за подручје Вишег суда у Чачку повереничка канцеларија није отворена.

Укупан број предмета из области алтернативних санкција био је 347, укључујући и лица која нису тренутно под електронским надзором ни у кућном притвору, односно она

⁸⁶ Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција, чл. 35.

⁸⁷ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 152, ст. 1. и 6; исто: Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција, чл. 38. ст. 1. и 2.

⁸⁸ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 169. ст. 1. и 2; исто: Правилник о дисциплинском поступку према осуђеним лицима чл. 40.

лица којима се по истеку казне пружа саветодавна помоћ и подршка, како би се превенирало поновно чињење кривичних дела, условно отпуштена лица којима се пружа подршка да поштују ограничења која им је изрекао суд, као и лица која се надзиру у погледу извршења обавеза према одлуци јавног тужиоца о одлагању кривичног гоњења.

20.

УТВРЂЕНО

Поједини васпитни радници у ОЗ Чачак поред послова третмана обављају и послове који се односе на извршење ванзаводских санкција и мера.

РАЗЛОЗИ

Стручњаци као што су психолози, социјални радници, наставници и инструктори за стручно оспособљавање, физичко васпитање и спорт, биће заступљени у особљу што је више могуће.⁸⁹

Комитет одавно сматра да мора постојати довољан број запослених како би се правилно надгледале активности затвореника, те како би подржавали једни друге у обављању дужности. Све укупно, мали број запослених и/или присуства запослених, што умањује могућност директног контакта са затвореницима, не само да ће извесно отежати развој позитивних односа, већ ће проузроковати несигурно и опасно окружење и за запослене и за затворенике.⁹⁰

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција предузеће мере како би васпитни радници у ОЗ Чачак били ослобођени додатних послова на извршењу ванзаводских санкција и мера.

Иако на извршење казне затвора неретко долазе осуђени који имају проблеме са алкохолом и психоактивним супстанцама, као и осуђени за дела са елементима насиља, што захтева специјализовани приступ, васпитни радници нису похађали одговарајуће обуке нити се у ОЗ Чачак спроводе групни облици рада са њима. Васпитни радници нису похађали ни друге обуке и облике стручног усавршавања за спровођење специјализованих програма третмана и групних облика рада са осуђеним лицима, те су у третманском раду ослоњени на знање које су стекли током школовања и на искуство стечено кроз праксу рада са осуђеним лицима.

Узимајући у обзир претходно наведено, веома би било значајно да се васпитни радници укључе у обуке сходно потребама рада са осуђеним лицима, укључујући и обуке о примени специјализованих програма третмана.

21.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак васпитни радници нису похађали обуке за примену специјализованих програма третмана.

⁸⁹ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са затворским правилима чл. 89.1.

⁹⁰ Извештај за Владу Р. Србије о посети Европског комитета, тач. 145. ст. 3.

РАЗЛОЗИ

Стручно оспособљавање и усавршавање запослених у Управи обављају се у Центру за обуку и стручно оспособљавање Управе за извршење кривичних санкција (у даљем тексту: Центар за обуку). Центар за обуку, по потреби, организује и спроводи стручно оспособљавање, обуку и усавршавање запослених и у другим државним органима. Центар за обуку координира активности завода у спровођењу обуке и стручног оспособљавања осуђених лица.⁹¹

Континуирано спроводити обуке службеника третмана са акцентом на одређивању индивидуалних циљева, преиспитивању и измени програма поступања и примени специјализованих програма.⁹²

Израда и увођење специјализованих програма третмана.⁹³

Управа обезбеђује да целокупно особље, током њихове каријере, одржава и унапређује своје знање и стручност похаћањем курсева стручног усавршавања, који се организују у одговарајућим интервалима.⁹⁴

Управа казног завода обезбеђује стално интерно стручно усавршавање ради одржавања и унапређења знања и стручне способности свог особља, по његовом ступању на дужност, а и у току његове каријере.⁹⁵

Особље завода које је задужено за рад с одређеним категоријама затвореника или коме су додељене посебне, специјализоване функције пролази обуку са тежиштем на одговарајућој области.⁹⁶

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција укључиће у обуке и специјализовано стручно усавршавање васпитних радника у ОЗ Чачак.

2.4.1.2. Разврставање, програм поступања и накнадно разврставање

У ОЗ Чачак на издржавање казне затвора упућују се лица мушког пола са пребивалиштем, односно боравиштем на територији Вишег суда у Чачку, која су први пут осуђена на казну затвора и против којих се води други кривични поступак, као и раније осуђивана на казну затвора, а којима је изречена казна затвора чије трајање или остатак трајања после урачунатог притвора и другог лишења слободe у вези с кривичним делом не прелази једну годину; којима је изречена казна затвора у прекршајном поступку, а имају пребивалиште, односно боравиште на подручју

⁹¹ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 17. ст. 1, 2. и 3.

⁹² Акциони план за спровођење Стратегије за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији до 2020. године, „Ефикасније спровођење програма поступања у циљу напредовања у третману осуђених“ тач. 2.

⁹³ Акциони план за спровођење Стратегије за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији до 2020. године, „Ефикасније спровођење програма поступања у циљу напредовања у третману осуђених“ тач.3.

⁹⁴ Препорука комитета министара државама чланицама у вези са европским затворским правилима бр. R (2006) 2, пар. 81.2.

⁹⁵ Стандардна минимална правила Уједињених нација за поступање према затвореницима, Анекс уз Резолуцију 70/175 Генералне скупштине УН, усвојену 17. децембра 2015. године, A/RES/70/175 "Манделина правила", прав. 75. тач. 3.

⁹⁶ Манделина правила, прав. 76. тач. 2.

Прекршајних судова у Горњем Милановцу и Чачку и лица оба пола којима је одређена мера притвора на територији Вишег суда у Чачку.⁹⁷

Осуђени који ступају на издржавање казне, приликом **пријема** у ОЗ смештају се у затворени део Завода, у засебне спаваонице. Прекршајно кажњена лица се приликом пријема на издржавање казне смештају одвојено од осуђених, у другу спаваоницу (соба бр. 8).

Према наводима запослених, у тзв. пријемном одељењу, односно просторијама за пријем борави се кратко, најчешће од 3 до 7 дана, што је довољан период да се упозна личност осуђеног, посебно када је реч о повратницима за које већ постоји процена. Од осуђеног се прибављају основни лични подаци, обавља се интервју, попуњава упитник, затражи анамнеза од надлежног центра за социјални рад и прибављају подаци о другим кривичним поступцима који су, евентуално, у току.

На основу упознавања личности и психодијагностичке процене стручни тим предлаже управнику програм поступања за сваког осуђеног, а у зависности од процене ризика, капацитета за променом и потреба осуђеног. На основу предлога стручног тима, управник Завода доноси одлуку о програму поступања према осуђеном.

Увидом у поједине досијее утврђено је да предлог програма поступања садржи податке о утврђеном степеном ризика, одељењу у које се осуђени разврстава, о васпитној групи која му се одређује, смештају, евентуалном радном ангажовању, а да се у делу „*поступци и активности према осуђеном*“ наводи индивидуални рад или и учешће у активностима слободног времена. У документацији, међутим, нема података о томе у чему се састоји индивидуални рад нити су конкретизоване активности у које осуђеног треба укључити, односно нема плана и организације тих активности (које активности, колико често и када ће се спроводити), ради смањења високог или средњег степена ризика који је осуђеном утврђен у одређеној области. Такође, већи број лица са којима је НПМ обавио разговор изразила су незадовољство начином на који се третман у Заводу спроводи.

22.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак у релевантној документацији у делу „*поступци и активности према осуђеном*“ нису прецизиране активности које ће се предузимати у циљу смањења високог или средњег степена ризика за област функционисања осуђеног која је оцењена као таква.

РАЗЛОЗИ

Интервенције у оквиру Програма поступања треба посебно да се односе на области функционисања осуђеног процењене високим и средњим степеном ризика.⁹⁸

⁹⁷ Правилник о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција („Сл. гласник РС“), бр. 31/15, чл. 27.

⁹⁸ Директива о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај, број 110-00-14/15-01 од 29. октобра 2015. год.

Сврха израде Предлога програма поступања јесте дефинисање улоге и учешће чланова стручног тима у начину одређивања и распоређивања осуђеног у групу, одељење, смештај, као и одређивање поступака и активности који ће бити реализовани.⁹⁹

У рубрику „Организовање слободног времена“ навести како би било примерено структурирати слободно време, укључивање у постојеће секције и сл.¹⁰⁰

ПРЕПОРУКА

Васпитни радници у будућем поступању ће у делу „поступци и активности према осуђеном“ наводити прецизне активности у циљу смањења високог или средњег степена ризика за област функционисања осуђеног која је оцењена као таква.

Према службеним наводима, васпитни радници на првом разговору упознају осуђеног са прописима о извршењу казне, са распоредом дневних активности и кућним редом. Приликом обиласка ОЗ Чачак, НПМ је уочио да се писани информатор налази у ходнику затвореног дела Завода, а кућни ред у посећеним спаваоницама.

Увидом у поједине досијее, утврђено је да исти садрже потписане изјаве осуђених да су упознати са правима и обавезама у Заводу.

Преиспитивање програма поступања обавља се у роковима предвиђеним Правилником о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању¹⁰¹, најмање једном у шест месеци, будући да се ради о казнама до годину дана. По наводима васпитних радника, у пракси се програм поступања преиспитује, зависно од дужине казне, на три или шест месеци. Образложени предлог за измену програма поступања подноси стручни тим, а одлуку доноси управник.

Према службеним подацима на дан посете НПМ од укупно 34 осуђена лица која су се налазила на издржавању казне затвора, 11 је било у полуотвореном одељењу (групе Б), а 23 осуђена лица су разврстана у затворено одељење (групе В).

По наводима васпитних радника, већина осуђених током извршења казне напредује у третману и бива накнадно разврстана, приликом преиспитивања програма поступања, у групу са већим степеном права, уколико остварује програм поступања, индивидуалне циљеве или му је накнадно утврђен мањи степен ризика. Могућност напредовања зависи од тога да ли се према осуђеном води други кривични поступак, такође се прати понашање осуђеног, као и поштовање радне дисциплине код оних који су радно ангажовани. Поштовање радне дисциплине прати Служба за обезбеђење.

Уколико осуђени не остварује у потпуности постављене циљеве, нема услова за напредовање у групу са већим степеном права. Када нема измена у програму поступања, осуђени се о томе усмено обавештавају.

Увидом у досијее појединих осуђених, НПМ је утврдио да је програм поступања редовно преиспитиван и да се документација уредно води. Такође, у досијеима су

⁹⁹ Директива о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај, поглавље: "Израда предлога програма поступање стручног тима".

¹⁰⁰ Директива о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај, V област: "Мишљење службеника третмана за програм поступања".

¹⁰¹ "Сл. гласник РС", бр. 66/2015.

затечене листе коришћених посебних погодности, годишњих одмора и награда и листе дисциплинских мера.

Увидом у документацију, уочено је да је за поједине осуђене, као резултат психодијагностичке процене током пријема, за област високог степена ризика наведена и „склоност конзумацији алкохола“, а поједина лица на издржавање казне затвора дошла су након извршења мере безбедности обавезног лечења алкохоличара, која је извршавана у Специјалној затворској болници у Београду. Њима је одређиван индивидуални циљ *устављање и/или одржавање апстиненције од алкохола*. Међутим, остварење тог циља препуштено је искључиво осуђеном будући да се у Заводу не спроводе специјализовани програми третмана, због недостатка простора, програма, необучености запослених и слично.

23.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>У појединим одлукама о програму поступања постављају се индивидуални циљеви за које у Заводу не постоје могућности за реализацију.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>У утврђивању програма поступања стручни тим дефинисаће посебне поступке и активности водећи рачуна о могућностима завода за њихову реализацију.¹⁰²</i></p> <p><i>Интервенције у оквиру Програма поступања треба посебно да се односе на области функционисања осуђеног процењене високим и средњим степеном ризика.¹⁰³</i></p> <p><i>Сврха израде Предлога програма поступања јесте дефинисање улоге и учешће чланова стручног тима у начину одређивања и распоређивања осуђеног у групу, одељење, смештај, као и одређивање поступака и активности који ће бити реализовани.¹⁰⁴</i></p> <p><i>Континуирано спроводити обуке службеника третмана са акцентом на одређивању индивидуалних циљева, преиспитивању и измени програма поступања и примени специјализованих програма.¹⁰⁵</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>ОЗ Чачак ће створити услове за реализацију постављених индивидуалних циљева.</p>

2.4.1.3. Додељивање и укидање проширених права и погодности

Проширена права и погодности додељују се осуђеном, ако се посебно добро влада и напредује у остваривању програма поступања, увек на иницијативу васпитног радника. Васпитни радници иницирају додељивање проширених права и погодности осуђеном

¹⁰² Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица ("Сл. гласник РС", бр. 66/2015), чл. 12. ст. 2.

¹⁰³ Директива о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај, број 110-00-14/15-01 од 29. октобра 2015. год.

¹⁰⁴ Директива о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај, поглавље: "Израда предлога програма поступања стручног тима".

¹⁰⁵ Акциони план за спровођење Стратегије за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији до 2020. године, „Ефикасније спровођење програма поступања у циљу напредовања у третману осуђених“ тач. 2.

у време редовног преиспитивања програма поступања, али не и пре тог рока. На образложени предлог стручног тима о постојању разлога за додељивање проширених права и погодности, управник доноси одлуку о измени програма поступања, којом се осуђеном додељује одређено проширено право и погодност.

Међутим, поједина осуђена лица разврстана у затворено одељење Завода смештена су у погоднији смештај унутар одељења¹⁰⁶ (спаваонице су откључане, користе просторију за дневни боравак, имају заједничке туш кабине, увек им је доступан телефон у ходнику), иако им није додељено проширено право на погоднији смештај. Наиме, у погледу начина одређивања смештаја, односно разлога који су опредељујући за смештај осуђеног у један или други део затвореног одељења Завода, службена лица су навела да припадници Службе за обезбеђење врше процену осуђених лица (тзв. неформална безбедносна процена) и смештају их у повољније услове и фактички блажи режим издржавања казне, без обзира на то што им није додељено проширено право на погоднији смештај и без учешћа васпитних радника, стручног тима и одлуке управника.

Увидом у поједине досијее осуђених смештених у погоднији смештај унутар затвореног одељења, утврђено је да им није било додељено проширено право на погоднији смештај¹⁰⁷.

НПМ сматра да је неопходно прекинути са описаном неформалном праксом и проширено право на погоднији смештај додељивати осуђенима у прописаном поступку и у зависности од оствареног програма поступања и реализације индивидуалних циљева, у складу са важећим прописима, по одлуци управника, а на образложен предлог стручног тима.

24.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак осуђени се смештају у погоднији смештај у затвореном одељењу, иако им, одлуком управника, није додељено проширено право на погоднији смештај.

РАЗЛОЗИ

Осуђеном који се посебно добро влада и залаже и остварује напредак у донетом програму поступања управник завода може доделити: 7) проширено право на погоднији смештај....

Одлуку о додељивању проширених права и погодности управник завода доноси на образложен предлог стручног тима, у складу са прописом који уређује третман, програм поступања, разврставање и накнадно разврставање осуђених.¹⁰⁸

Програм поступања садржи: 1) процењене капацитете, мотивацију за промену криминалног понашања и процењени степен ризика осуђеног; 2) групу и одељење у које је осуђени разврстан и његов смештај;...¹⁰⁹

Осуђеном се проширена права и погодности додељују у оквиру групе, на основу посебно доброг владања и залагања у остваривању програма поступања и реализацији индивидуалних циљева.

¹⁰⁶ Видети више у одељку 2.1.2.

¹⁰⁷ Право из члана 129. ст 1. тач. 7) Закона о извршењу кривичних санкција.

¹⁰⁸ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 129. ст. 1. тач. 7) и ст. 3.

¹⁰⁹ Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица, чл. 13.

Одлуку о додељивању проширених права и погодности, у складу са Законом, доноси управник завода, на образложени предлог стручног тима.¹¹⁰

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Чачак осуђени ће се смештати у повољнији смештај у затвореном одељењу Завода само уколико им, одлуком управника донетом у поступку предвиђеном важећим прописима, буде додељено проширено право на погоднији смештај.

Тренутно се, из разлога изазваних епидемијом заразне болести Covid-19, не додељују ванзаводске погодности, јер осуђени нема могућности да их користи.

НПМ је става да описана пракса није оправдана нити подстицајна за осуђене који се посебно добро владају и напредују у остваривању програма поступања. Наиме, епидемиолошки разлози не представљају препреку да васпитни радник иницира додељивање проширених права и погодности која се користе изван завода за осуђеног који се посебно добро влада и залаже у остваривању програма поступања и реализацији индивидуалних циљева нити разлог да се осуђеном та погодност формално не додели. Околност да осуђени додељену ванзаводску погодност неће имати могућност да користи у тренутној епидемиолошкој ситуацији већ ће је користити накнадно, по укидању важећих мера и окончању епидемије, не би требало да буде опредељујућа приликом преиспитивања програма поступања према осуђеном. Ово тим пре што би се могло догодити да се епидемија оконча и да осуђени има могућност да користи ванзаводске погодности, али да му исте нису додељене нити је, пре него што му казна истекне, наступило време за редовно преиспитивање програма поступања према њему.

25.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак осуђенима се, из епидемиолошких разлога, не додељују проширена права и погодности која се користе изван завода.

РАЗЛОЗИ

Осуђеном који се посебно добро влада и залаже и остварује напредак у донетом програму поступања управник завода може доделити: б) проширено право на пријем посета изван завода; ...

Управник завода може под условима из става 1. овог члана одобрити осуђеном и следеће погодности: 1) слободан излазак у град; 2) посету породици и сродницима о викенду и празницима; 3) наградно одсуство из завода до седам дана у току године; 4) коришћење годишњег одмора изван завода.

Из посебно оправданих разлога, управник завода може осуђеном одобрити и ванредни излазак или одсуство из завода до седам дана.

Одлуку о додељивању проширених права и погодности управник завода доноси на образложен предлог стручног тима, у складу са прописом који уређује третман, програм поступања, разврставање и накнадно разврставање осуђених.¹¹¹

Осуђеном се проширена права и погодности додељују у оквиру групе, на основу посебно доброг владања и залагања у остваривању програма поступања и реализацији индивидуалних циљева.

¹¹⁰ Ибид, чл. 23.

¹¹¹ Чл. 129. ст. 1. тач. 6), ст. 2, ст. 3 и ст. 4. Закона о извршењу кривичних санкција

Одлуку о додељивању проширених права и погодности, у складу са Законом, доноси управник завода, на образложени предлог стручног тима.¹¹²

ПРЕПОРУКА

ОЗ Чачак ће спроводити процедуру додељивања проширених права и погодности, у складу са законом, без обзира на тренутну немогућност коришћења додељеног права, односно погодности која се користе изван завода.

Додељена права одузимају се осуђеном на основу изречене дисциплинске мере у дисциплинском поступку¹¹³.

2.4.1.4. Спровођење програма поступања

Третмански рад се одвија кроз праћење реализације постављених индивидуалних циљева и напредовања осуђеног у њиховом остваривању. Према службеним наводима, васпитни радници су скоро свакодневно доступни осуђенима. Затворено одељење обилазе сваког понедељка, а осуђени могу и да предају командиру молбу за разговор са васпитним радником. Молбама се, према наводима васпитних радника, удовољава истога дана, али се нигде не заводе нити осуђени добија потврду да је исту предао командиру.

Лица лишена слободе би требало да добијају потврде о предаји интерних поднесака и молби по којима поступају заводске службе. Ово би отклонило могућност, евентуалних, занемаривања појединих захтева или непотребног одуговлачења у поступању по њима.

26.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак лица лишена слободе не добијају потврде о предаји молби за разговор са васпитним радницима.

РАЗЛОЗИ

Постојаће заштитне мере како би се осигурало да затвореници могу да подносе захтеве или притужбе безбедно и, ако то затражи подносилац, на поверљив начин. Затвореник или друга особа наведена у 4. параграфу 56. правила не смеју бити изложени ризику од одмазде, застрашивања или других негативних последица због подношења захтева или притужбе.¹¹⁴

Поднесак притвореник подноси у три примерка, од којих се један упућује управнику завода, један остаје код притвореног, а један се улаже у лични лист притвореног.

Притворенику се предаје потврда о предатом поднеску, која садржи име и презиме подносиоца, датум пријема и број под којим је заведен.¹¹⁵

Поднесак, притужбу и жалбу осуђени подноси у три примерка, од којих се један упућује надлежном органу, један остаје код осуђеног, а један се улаже у лични лист осуђеног.¹¹⁶

ПРЕПОРУКА

¹¹² Чл. 23. Правилника о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица

¹¹³ Чл. 159. Закона о извршењу кривичних санкција: дисциплинска мера одузимање додељених проширених права и погодности из чл. 129. ст. 1. и 2. овог закона до три месеца.

¹¹⁴ Нелсон Мандела правила, прав. 57.2.

¹¹⁵ Правилник о извршењу мере притвора ("Сл. гласник РС", бр. 132/14), чл. 57.

¹¹⁶ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 57.

У ОЗ Чачак лица лишена слободе ће добијати потврде о предаји молби за разговор са васпитним радницима.

Индивидуални рад састоји се од индивидуалних разговора који су углавном непланирани и воде се на иницијативу осуђених. Према наводима појединих осуђених са којима су чланови тима НПМ обавили разговоре, разговор са васпитним радником обављају искључиво на сопствену иницијативу, након што поднесу молбу за разговор, а поред тога васпитни радници су присутни једном недељно у затвореном одељењу.

Будући да индивидуални разговори са осуђенима током извршења казне представљају део васпитно-корективног рада и активности усмерене ка остваривању индивидуалног програма поступања, а не представљају неко од права осуђених за чије остварење би било потребно да се писмено обрате службама завода, НПМ је става да је обавеза васпитног радника у заводу да одговори на потребе осуђених за индивидуалним третманом и без писменог обраћања и упућивања молбе за разговор од стране осуђеног, те да је неопходно да васпитни радници у ОЗ Чачак испоље проактиван однос у индивидуалном раду са осуђеним и прекршајно кажњеним лицима.

Увидом у поједине досијее осуђених уочено је да се води евиденција индивидуалних разговора са осуђенима, односно уписује кратка садржина обављених разговора. Разговори се углавном односе на остваривање права осуђених. У евиденцијама у које је НПМ имао увид није уочено да се обављају планирани разговори васпитних радника са осуђеним чија је сврха испуњење индивидуалног циља и тематски разговори у вези са постављеним индивидуалним циљевима.

27.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак постоје недостаци у индивидуалном третманском раду са осуђеним лицима.

РАЗЛОЗИ

Сходно Директиви о начину рада службеника третмана у Заводима, обавеза васпитног радника је да осуђеног подстиче на активну сарадњу, што позитивно утиче и на мотивацију осуђеног да прихвати програм поступања и учествује у њему.¹¹⁷

ПРЕПОРУКА

ОЗ Чачак унапредиће индивидуални третмански рад на тај начин што ће васпитни радници бити чешће непосредно присутни, посебно у затвореном одељењу Завода, како би обављали планске активности и тематске разговоре са осуђенима у вези са постављеним индивидуалним циљевима ради крајње оцене успешности постављеног индивидуалног циља, односно предузимали активности усмерене ка остваривању индивидуалног програма поступања према осуђеном, без обзира да ли је осуђени поднео молбу за разговор или не.

¹¹⁷ Директива о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај, поглавље „Мишљење службеника третмана за програм поступања, тачка 2. процедуре, стр. 7.

Васпитни радници обављају разговоре са осуђенима из затвореног одељења у амбуланти, која се налази у затвореном делу Завода, а са осуђенима разврстаним у полуотворено одељење у канцеларији коју користе васпитни радници, односно запослени на извршењу ванзаводских санкција и мера. У Заводу нема посебне просторије за васпитни рад.

28.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Чачак обезбедиће адекватне просторије за васпитно - корективни рад са осуђенима.

У тренутку посете НПМ у ОЗ Чачак није био организован ниједан облик групног рада са осуђеним и прекршајно кажњеним лицима. Према службеним наводима, групни рад се не спроводи дуже од две године нити су у припреми групни специјализовани програми (нпр. последице злоупотребе алкохола, контрола беса, конструктивно решавање конфликта и сл.), који би могли бити од користи појединим осуђенима у остваривању индивидуалних циљева и реализаторима третмана за праћење и оцену остваривања тих циљева.

Изостанак групног рада и специјализованих програма третмана за осуђене склоне насиљу или злоупотреби алкохола и психоактивних супстанци, отежава остваривање индивидуалних циљева, као што су усвајање друштвено прихватљивих модела понашања или успостављање/одржавање апстиненције од алкохола. Наведено је посебно значајно када се узме у обзир да се на извршењу казне налазе и повратници, са утврђеним високим степеном ризика, од којих је не мали број осуђених за кривично дело са елементима насиља.

29.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак не спроводи се ниједан облик групног третманског рада.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Чачак организоваће и спроводити одговарајуће облике групног третманског рада и специјализоване програме на теме од значаја за остваривање индивидуалних циљева који се осуђенима постављају у програмима поступања.

2.4.1.5. Социјална подршка и припрема за отпуст

Запослени су навели да је сарадња ОЗ Чачак са центрима за социјални рад одлична. Центри се контактирају ради прикупљања додатних информација о осуђеном приликом ступања на извршење казне и предлагања програма поступања, ради остваривања права из социјалне заштите током извршења казне (захтеве за једнократну материјалну помоћ центри, по правилу, усвајају ако се осуђени налази на издржавању казне дуже од шест месеци), као и у вези са постпеналном подршком. Завод од центра за социјални рад прибавља мишљење о томе да ли је породица мотивисана да пружи помоћ и подршку осуђеном током извршења казне (нпр. кроз посете) и по истеку казне.

Када се на извршење казне прима осуђени који има малолетну децу, ОЗ о томе обавештава надлежни центар за социјални рад. Према службеним наводима, на исти

начин би поступали и у случају да приме на издржавање казне осуђеног који се искључиво стара о неком трећем лицу, али до сада нису имали такав случај.

При формулисању предлога програма поступања према осуђеном, процењује се и потреба осуђеног за социјалном помоћи и постпеналном подршком. Припрема за отпуст по правилу се састоји од усменог информисања осуђених којим институцијама могу да се обрате ради остваривања права по изласку из завода.

Социјална подршка осуђеном након изласка из завода састоји се од једнократне материјалне помоћи и социјалне помоћи, под законом прописаним условима. Такође, при Црвеном крсту постоји народна кухиња, о чему Завод обавештава осуђеног који за тим има потребу. Запослени су навели да нема могућности да се осуђеном пружи помоћ приликом проналажења смештаја, а у вези са запошљавањем осуђене упућују на обраћање Националној служби за запошљавање.

2.4.1.6. Третман прекршајно кажњених

Прекршајно кажњени на казне затвора до 30 дана не разврставају се у одељења. Њихов распоред по спаваоницама врши Служба за обезбеђење. Васпитни радници, на захтев прекршајно кажњеног до 30 дана, обављају разговор са њим, али не отварају предмет и не воде евиденцију обављених разговора.

Према службеним наводима, прекршајно кажњени на казну затвора преко 30 дана укључени су у редовне активности, али се радно не ангажују¹¹⁸. Према њима се приликом доношења одлуке о програму поступања не примењује Упитник за процену ризика, већ се степен ризика и смештај одређују сходно мишљењу Службе за обезбеђење.

У време посете НПМ, у ОЗ Чачак било је 6 прекршајно кажњених лица, од којих су четворо били смештени у засебну собу у полуотвореном одељењу, један у собу за пријем прекршајно кажњених лица (соба бр. 8), а један прекршајно кажњени је био смештен у згради на економији Завода.

2.4.2. ОБРАЗОВАЊЕ И СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ

Према службеним наводима, за потребе основног образовања осуђених, Завод је успоставио сарадњу са школом за образовање одраслих у Чачку, тако да ће један осуђени од септембра 2020. године похаћати основну школу.

У ранијем периоду, један осуђени је био укључен у средње образовање тако што је ванредно похаћао Техничку школу у Чачку, односно наставио претходно започето школовање. Ванзаводске погодности користио је за полагање испита, а Завод му је омогућио да после радног времена користи једну просторију за учење.

У ОЗ Чачак не постоје други видови образовања одраслих и оспособљавања за рад, нити се организују активности и курсеви у циљу стицања одређених вештина потребних за живот изван Завода.

Како се у затвореном одељењу, према службеним наводима, налазе углавном пенолошки повратници, НПМ је става да је организовање и њихово укључивање у разне врсте обука посебно значајно, јер би им била пружена прилика да стекну нове вештине потребне по изласку из Завода и приликом поновне интеграције у друштво. Такође, на

¹¹⁸ Препорука о радном ангажовању прекршајно кажњених у поглављу 2.4.3.1.

тај начин смањује се и фактор ризика у делу запослења и образовања, а тиме и могућност поврата. С друге стране, учешћем у обукама окупира се слободно време осуђених, посебно оних у затвореном одељењу, где иначе постоји проблем са окупацијом слободног времена, позитивно се утиче на личност осуђених чиме се повећава вероватноћа напретка у третману, а истовремено и доприноси доброј психосоцијалној клими у Заводу. Све ово може да допринесе и успешном повратку у друштво након истека казне и смањењу могућности за пенилошки и криминолошки поврат.

Период извршења кратких казни затвора пожељно је искористити за организацију кратких обука/курсева чији је завршетак извеснији и мотивација осуђених за учешћем већа и пружити прилику што већем броју осуђених за преквалификацију или доквалификацију или стицање одређених вештина, а следствено томе и за социјално – економску егзистенцију. НПМ сматра да би Завод могао да организује обуке које су прилагођене кратким казнама, односно које се могу реализовати у краћем року.

30.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак се не организују обуке и/или курсеви за лица лишена слободе, ради стицања или унапређења знања и вештина и припремања за одговоран живот на слободи.

РАЗЛОЗИ

Сваки затвор треба да настоји да свим затвореницима омогући приступ образовним програмима који су што је могуће свеобухватнији и који задовољавају њихове индивидуалне потребе, истовремено водећи рачуна о њиховим тежњама.

Приоритет имају затвореници који су неписмени или они који немају основно или вокационо образовање.¹¹⁹

Систематски програм образовања, укључујући оспособљавање за стицање вештина у циљу унапређења свеукупног нивоа образовања и припремања за вођење одговорног живота без криминала, кључни је део режима за затворенике. Сви затвореници охрабриваће се да учествују у образовним програмима и програмима обуке. Образовни програми за затворенике одређује се према дужини њиховог боравка у затвору.¹²⁰

Са становишта СПТ, недостатак активности може имати озбиљне последице по здравље и добробит лица лишених слободе. Рад и образовање су важни елементи у припреми затвореника за живот изван затвора. Поред тога, програми и активности играју важну улогу у обезбеђивању сигурности затвореника и особља и стога су кључни елементи у спречавању злостављања. Ако затвореници остају дуже време у присилној пасивности и у лошим условима, повећава се тензије у затворском установи и спречавају напори за успостављањем безбедности кроз позитивне односе и активности. СПТ препоручује да власти учине заједничке напоре да обезбеде програме и активности, укључујући рад и образовање, за све затворенике.¹²¹

Задовољавајући програм активности (рада, образовања, спорта, итд.) од кључне је важности за добробит затвореника.¹²²

¹¹⁹ Европска затворска правила, прав. 28.1. и 28.2.

¹²⁰ Европска затворска правила, прав. 106.1. – 106.3.

¹²¹ Извештај Поткомитета за превенцију тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака (СПТ) о посети Малдивима 2007. године, ЦАТ/ОП/МДВ/1 од 26. фебруара 2009. год, пар. 223.

¹²² Стандарди ЦПТ: Издржавање затворске казне, пар. 47.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Чачак ће омогућити осуђенима да похађају обуке и курсеве сходно њиховим интересовањима и афинитетима.

2.4.3. РАД**2.4.3.1. Обука и упошљавање**

ОЗ Чачак нема службу за обуку и упошљавање ни запослене инструкторе. Обуке осуђених ради оспособљавања за одређена занимања се не спроводе.

Одлуком управника Завода¹²³ утврђена је врста, назив и коефицијент сложености посла који обављају осуђена и прекршајно кажњена лица у раду током извршења казне затвора. Послови су разврстани у четири групе, и то: Физички (и остали) повремени послови, Производни рад, Услуге и Послови по потреби изван затвора. Број радних места није дефинисан, већ је само наведен назив и опис послова у оквиру одређене врсте послова. Тако, према наведеној одлуци физички (и остали) повремени послови обухватају послове одржавања хигијене у службеним просторијама, послове уређивања круга затвора и помоћне послове у котларници, производни рад подразумева послове на затворској економији, који су описани као послови у ратарској и повртарској производњи, узгоју свиња и живине, и послови руковања пољопривредном механизацијом, док услуге обухватају послове у кухињи и вешерају. Под пословима изван затвора подразумева се обављање послова код трећег лица, по основу претходно закљученог уговора, у складу са законом, али по службеним наводима таквих облика радног ангажовања лица лишених слободе није било. Одлуком су сви послови сврстани у групу послова средње сложености са коефицијентом од 1,25. Накнада за рад се обрачунава узимајући у обзир коефицијент сложености посла, број сати проведених на раду и износ накнаде за рад по сату.

НПМ сматра да би број радних места за лица лишена слободе требало да буде одређен или одредив, како би уређење и начин рада у Заводу били што сличнији уређењу и начину рада изван завода, у складу са законом¹²⁴.

Такође, потребно је проактивно деловати у правцу мотивисања лица лишених слободе за радно ангажовање и попуњавање радних места.

На економији Завода, гаји се поврће у 2 пластеника. Такође, гаје се коке носиле и свиње, као и кукуруз и јечам, који се користе за њихову исхрану. Завод поседује млин за млевење жита и стари трактор.

У време посете, на економији Завода било је 5 лица лишених слободе, од којих су 2 осуђена лица била радно ангажована у кухињи, 1 у вешерају и 1 у пластеничкој производњи, док је један прекршајно кажњени косио.

¹²³ Одлука бр. 88-133/15-02 од 01.04.2015. године

¹²⁴ Закон о извршењу кривичних санкција, чл.101 ст. 2.

Упошљавање осуђених се врши првенствено на основу тога да ли је осуђени пре ступања на издржавање казне обављао исте или сличне послове (нпр. пољопривредник, кувар, пекар) и да ли је вољан и способан да ради.

У време посете НПМ, у Заводу је било упуслено укупно 7 лица лишених слободе. Према подацима из упитника који је пре посете достављен Заводу, свих 7 радно ангажованих су осуђена лица из полуотвореног одељења, односно Б групе. Према службеним наводима, сви осуђени који су заинтересовани за рад су и упуслени, а потребе Завода су веће – недостаје електричар, тракториста, још један кувар, али нема довољно осуђених који су заинтересовани и способни за рад.

Тим НПМ је у време посете затекао једно прекршајно кажњено лице које коси на економији Завода. Према службеним подацима, то лице се није водило као упуслено и није добијало накнаду за рад.

31.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак поједина лица лишена слободе се ангажују на одређеним пословима иако њихово радно ангажовање није предвиђено програмом поступања нити се евидентира и не исплаћује им се накнада за рад.

РАЗЛОЗИ

Уређење и начин рада у заводу треба да су што сличнији уређењу и начину рада изван завода. О упошљавању осуђених води се посебна евиденција.¹²⁵

Осуђени има право на накнаду за рад, која се исплаћује једном месечно.¹²⁶

Месечна накнада за рад обрачунава се као производ накнаде за рад по сату, броја сати проведених на раду и коефицијента сложености посла из члана 10. овог правилника.¹²⁷

¹²⁵ Закон о извршењу кривичних санкција, чл.101 ст. 2 и 3.

¹²⁶ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 105 ст. 1.

¹²⁷ Правилник о раду осуђеног лица ("Сл. гласник РС", бр. 145/2014), чл. 14.

Казна затвора, неплаћена новчана казна замењена казном затвора, рад у јавном интересу, заштитне мере и васпитне мере извршавају се по закону којим се уређује извршење кривичних санкција, ако овим законом није другачије одређено.¹²⁸

ПРЕПОРУКА

Упошљавање лица лишених слободе у ОЗ Чачак вршиће се у свему у складу са важећим прописима.

Према службеним наводима, у ОЗ Чачак упошљавају се само осуђена лица разврстана у полуотворено одељење. Осуђени разврстани у затворено одељење, у групу В се не упошљавају. Они већи део дана проводе у дневном боравку или спаваоницама, без организованих облика васпитно-корективног рада и сврсисходних активности.

У време посете НПМ, у Заводу је било 8 притвореника. Притвореници се у ОЗ Чачак, такође, не упошљавају, а званично ни прекршајно-кажњени.

Радно ангажовање као један од облика третмана, може позитивно да утиче на личност осуђеног, чиме се могу предупредити негативне последице које се могу јавити у недостатку сврсисходних активности. Такође, сходно постигнутим резултатима током радног ангажовања и владања, осуђенима се пружа могућност напредовања у третману. Све ово посебно је важно у малим заводима за извршење кривичних санкција код којих је иначе мања заступљеност васпитно-корективних активности, било из разлога недостатка простора, запослених, кратког трајања казни и сл., те је због тога потребно понудити што више друштвено корисних активности, између осталог, и радно ангажовање, посебно осуђенима у затвореном третману.

32.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак се не упошљавају осуђени из затвореног одељења, прекршајно кажњени ни притвореници.

РАЗЛОЗИ

Притвореник борави у заводу под истим условима као и осуђено лице, ако Закоником о кривичном поступку није другачије одређено.¹²⁹

Притвореник који ради има право на накнаду и друга права на основу рада која остварује осуђено лице у складу са овим законом¹³⁰.

Притвореник се може обавезати да обавља радове нужне за одржавање чистоће у просторији у којој борави. Ако притвореник то захтева, судија за претходни поступак, односно председник већа, уз сагласност управника завода, може дозволити да он ради у кругу завода на пословима који одговарају његовим психичким и физичким својствима, под условом да то није штетно за вођење поступка. За тај рад притворенику припада накнада коју одређује управник завода.¹³¹

¹²⁸ Закон о прекршајима ("Сл. гласник РС", бр. 65/13, 13/16, 98/16 - одлука УС, 91/19 и 91/19 - др. закон), чл. 310.

¹²⁹ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 239.

¹³⁰ Ибид, чл. 240. ст. 2.

¹³¹ Законик о кривичном поступку ("Сл. гласник РС", бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019), чл. 218. ст. 5.

По одобрењу органа који води поступак, а уз сагласност управника завода, притвореник се на свој захтев може упослити да ради на пословима у кругу завода који одговарају његовим психичким и физичким својствима, под условом да то није штетно за вођење поступка.¹³²

Казна затвора, неплаћена новчана казна замењена казном затвора, рад у јавном интересу, заштитне мере и васпитне мере извршавају се по закону којим се уређује извршење кривичних санкција, ако овим законом није другачије одређено.¹³³

СРТ позива затворска власт заинтересованих земаља да усвоје и имплементирају свеобухватни режим активности изван ћелије. Циљ је да се притвореницима (као и затвореницима) осигура да могу да проведу разумни део дана (тј. осам сати или више) изван њихових ћелија, ангажовани у сврсисходним активностима различите природе (рад, образовања, спорт, рекреација). Што је дужи период притвора, режим активности би требало бити разноврснији.¹³⁴

Комитет препоручује да органи Републике Србије уложе веће напоре у обезбеђење више могућности за рад (по могућству неке струковне вредности) за све осуђене затворенике.¹³⁵

ПРЕПОРУКА

ОЗ Чачак предузеће мере ради плаћеног, сврсисходног радног ангажовања свих заинтересованих лица лишених слободе, која се налазе на извршењу казне затвора или у притвору, у складу са законом и важећим стандардима.

По наводима васпитних радника, осуђени који су упослени добијају, по потреби, гумене чизме, рукавице и радни комбинезон, на реверс. Нема података о томе да су упослени осуђени упознати са правима и обавезама на одређеном радном месту.

Осуђени остварују право на дневни, недељни и годишњи одмор. Пауза током радног дана је 30 минута, а недељни одмор се остварује викендом. Осуђени разврстани у полуотворено одељење, који су радно ангажовани, годишњи одмор у редовним условима у потпуности користе ван завода. Тренутно, због епидемије вируса Covid-19, немају ту могућност.

Годишњи одмор се обрачунава на основу броја радних сати. За пуно радно време минимум је 20 дана годишњег одмора. Васпитни радници воде листу евиденције коришћења годишњих одмора за сваког упосленог осуђеног.

2.4.4. СЛОБОДНО ВРЕМЕ

2.4.4.1. Време изван затворених просторија и физичке активности

У Заводу постоје простори за шетњу на свежем ваздуху. У двориштима која користе осуђени из затвореног одељења има зеленила, а у полуотвореном одељењу тај простор је бетонран, без зеленила. Део дворишта у затвореном одељењу је наткривен „небо жицом“. Ради заштите од атмосферских падавина предвиђено је да се шаторско платно рашири преко жице.

¹³² Правилник о извршењу мере притвора чл. 44.

¹³³ Закон о прекршајима, чл. 310.

¹³⁴ Стандарди ЦПТ: Задржавање у притвору, ЦПТ/Инф (2017) 5, пар. 58.

¹³⁵ Извештај ЦПТ о посети Србији, ЦПТ/Инф (2016) 21, пар. 67.

Према наводима запослених, које потврђују и наводи лица лишена слободе са којима је тим НПМ разговарао, осуђенима је омогућено да проводе по два сата на свежем ваздуху свакодневно.

Током зимских месеци, лица лишена слободе време углавном проводе у својим собама. У затвореном одељењу Завода, на шеталишту су осуђенима на располагању поједине справе за вежбање на отвореном и кош, али нема посебне просторије или физкултурне сале унутар објекта. У полуотвореном одељењу импровизиран је простор за вежбање, са једном справом и два тега.

У Заводу не постоји календар спортских догађаја. Спортске активности и турнири нису организовани дуже од две године.

33.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак нема организованих физичких и спортских активности за лица лишена слободе.

РАЗЛОЗИ

Постојање задовољавајућег програма активности такође је веома важно, чак важније у строго затвореним одељењима него обичним. То може у многоме да допринесе да се неутралишу штетне последице на личност затвореника услед живота у затвореном одељењу. Активности би требало да буду што различитије (едукација, спорт, активности по вокацији итд.). Кад су у питању, нарочито, радне активности, јасно је да разлози безбедности могу да искључе многе облике рада који су уобичајени у нормалним одељењима. Ипак, то не значи да се затвореницима омогућују само нестимулативне активности.¹³⁶

Завод организује различите облике активности за задовољење физичких, уметничких, културних и радних потреба осуђених.

У заводу се организују културне, радне, забавне и спортско-рекреативне активности.¹³⁷

У рубрику организовање слободног времена навести како би било примерено структурирати слободно време, укључивање у постојеће секције и сл.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Чачак ће понудити осуђеним лицима, посебно из затвореног одељења, учешће у организованим спортско-рекреативним активностима и турнирима.

2.4.4.2. Културне и уметничке активности

У ОЗ Чачак се не одвија рад по секцијама, нити се планирају различите културне активности у које би могао бити укључен већи број заинтересованих лица лишених слободе. Према службеним наводима, за културно-уметничке активности нема посебно намењених просторија, али су до пре неколико година повремено организовани концерти (концерт групе „Рибља чорба“) и песничке вечери.

НПМ указује на потребу успостављања праксе организовања различитих културно – уметничких активности у циљу окупирања слободног времена осуђених и прекршајно

¹³⁶ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди у погледу издржавања казне затвора, пар. 32.

¹³⁷ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 42. ст. 2. и 4.

кажњених лица и развијања и задовољења њихових потреба за културно – уметничким стваралаштвом, посебно за осуђена лица разврстана у затворено одељење..

34.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак се не организују секције ни културно–уметничке активности.

РАЗЛОЗИ

Постојање задовољавајућег програма активности такође је веома важно, чак важније у строго затвореним одељењима него обичним. То може у многоме да допринесе да се неутралишу штетне последице на личност затвореника услед живота у затвореном одељењу. Активности би требало да буду што различитије (едукација, спорт, активности по вокацији итд.). Кад су у питању, нарочито, радне активности, јасно је да разлози безбедности могу да искључе многе облике рада који су уобичајени у нормалним одељењима. Ипак, то не значи да се затвореницима омогућују само нестимулативне активности.¹³⁸

Завод организује различите облике активности за задовољење физичких, уметничких, културних и радних потреба осуђених.

У заводу се организују културне, радне, забавне и спортско-рекреативне активности.

У слободно време осуђени се према својим склоностима и интересовањима могу бавити израдом уметничких предмета и другим видовима стваралачког изражавања.¹³⁹

ПРЕПОРУКА

ОЗ Чачак предузеће мере како би се осуђенима омогућило учешће у културно-уметничким активностима у слободно време.

2.4.5. ОБАВЕШТАВАЊЕ

2.4.5.1. Штампа

Осуђени могу да наруче новине које им се дистрибуирају свакодневно.

2.4.5.2. Радио и телевизија

Лицима се омогућава да прате телевизијски програм у својим собама или у дневним боравцима.

2.4.5.3. Библиотека

У Заводу не постоји засебна библиотека, али има око 250 књига које се налазе у канцеларији васпитних радника и доступне су осуђенима, на захтев.

Текстови Закона о извршењу кривичних санкција и акта о кућном реду доступни су на српском и албанском језику.

Од верске литературе, осуђенима су на располагању Библија и Куран.

¹³⁸ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди у погледу издржавања казне затвора, пар. 32.

¹³⁹ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 42. ст. 2, 4. и 5.

2.4.6. ПОСЕТЕ

2.4.6.1. Посете породице

Осуђенима је омогућено да примају посете породице. Посете су, по правилу, отвореног типа, а за осуђене из полуотвореног одељења обављају се у бифеу који иначе користе запослени, опремљеном столовима и столицама.

Посете притвореницима су петком и оне су, такође, по правилу отвореног типа.

За осуђене из затвореног одељења користе се просторије за посете адвоката.

2.4.6.2. Посете у посебној просторији

У ОЗ Чачак не постоји посебна просторија за посете брачног друга, деце или других блиских лица, те осуђенима није омогућено да остварују ово законом прописано право.

35.

УТВРЂЕНО

ОЗ Чачак нема посебну просторију за посете брачног друга, деце или других блиских лица.

РАЗЛОЗИ

Осуђени има право да једном у два месеца борави с брачним другом, децом или другим блиским лицем три часа у посебним просторијама завода.¹⁴⁰

Посебна просторија завода мора бити довољно пространа, загрејана, осветљена, са потребним намештајем, купатилом и прилагођена за боравак деце.¹⁴¹

¹⁴⁰ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 94. ст. 1.

¹⁴¹ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 48. ст. 2.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Чачак ће обезбедити и адекватно опремити посебну просторију за посете брачног друга, деце или других блиских лица.

2.4.7. ПОШИЉКЕ И КОМУНИКАЦИЈА**2.4.7.1. Дописивање**

Осуђенима је омогућено дописивање, у складу са законом.

Завод издаје осуђеном потврду о предаји писма ради слања препорученом поштом. Пракса је да осуђени предаје писмо командиру, који га односи у матичну службу, где се писмо заводи, а потом осуђеном издаје потврда.

2.4.7.2. Пакети

Осуђени могу да примају пакете два пута месечно. Осуђени којем је додељено проширено право на пријем пакета, исте може да прима и чешће. Осуђени могу да приме пакет преко посете.

2.4.7.3. Новчане поштиљке

Лица лишена слободе у Заводу имају право на неограничен пријем новчаних поштиљки на свој депозит и право да располажу тим новцем, односно да наручују производе са листе артикала.

2.4.7.4. Телефонирање

У ОЗ Чачак постављене су по две телефонске говорнице у затвореном и полуотвореном одељењу Завода и једна на економији, које осуђени могу да користе скоро свакодневно, односно пет пута недељно у трајању од 30 минута.

2.4.8. ПОСТУПАЊЕ ПРЕМА ПОСЕБНО ОСЕТЉИВИМ ОСОБАМА**2.4.8.1. Малолетници**

У ОЗ Чачак у време посете НПМ није било малолетника нити припадника других посебно осетљивих група.

По наводима службених лица, малолетник се у притвор смешта одвојено од пунолетних лица, а заједно искључиво по одлуци судије за малолетнике ако би усамљење дуже трајало и оставило штетне последице по њега.

О малолетнику у притвору васпитни радник обавештава центар за социјални рад и обавља разговор са водитељем случаја. Такође, психолог се по потреби укључује ради обављања разговора са малолетником, водећи рачуна о његовом узрасту, степену зрелости и другим својствима личности.

2.4.8.2. Особе са инвалидитетом

У ОЗ Чачак не постоје посебне просторије за смештај особа са инвалидитетом. Нема ни прилазних рампи за кретање употребом инвалидских колица.

Осуђени са инвалидитетом би користио исти смештај као и друга лица лишена слободе, с тим да би се прилагодио тоалет.

2.4.8.3. Жене

Према женама у притвору поступају две запослене у Служби за обезбеђење, посебно када је реч о обављању претреса. У ранијем периоду биле су две жене у притвору, мајка и ћерка, и према њима су поступале искључиво поменуће службенице.

2.4.8.4. ЛГБТ особе

У ОЗ Чачак нису имали ЛГБТ особе на издржавању казне ни у притвору.

2.4.8.5. Припадници националних мањина

На основу разговара са запосленима у Заводу, као и са лицима лишеним слободе, тим НПМ није дошао до било каквих сазнања да је у Заводу било сукоба по основу националне припадности.

Према службеним наводима, било је случајева да се лице на пријему изјасни као припадник неке од националних мањина или Ром и да захтева да му се прописи и информације о правима и обавезама одштампају на латиничком писму. Таквом захтеву се удовољавало и лицу су прописи учињени доступним на латиници тако што су штампани са интернета.

2.4.8.6. Странци

У ОЗ Чачак није било странаца који не знају српски језик. У ранијем периоду је у притвору био један црногорски држављанин.

Посете дипломатско-конзуларних представника би биле омогућене, на захтев лица лишеног слободе или на захтев дипломатско-конзуларног представништва земље чији је држављанин то лице, али таквих захтева није било.

Такође, уколико би странац изразио жељу да се о његовом лишењу слободе обавести дипломатско-конзуларно представништво његове земље, Завод би о томе обавестио Министарство спољних послова, ради прослеђивања информације дипломатско-конзуларном представништву чији је држављанин лице лишено слободе.

2.4.9. ВЕРСКА ПРАВА

За остваривање верских права у Заводу користи се просторија за посете адвоката, која је у једном делу прилагођена тој намени. Осуђени имају могућност коришћења просторије на захтев.

Према службеним наводима, православни свештеник долази за све постове и причест, а по потреби, и на захтев осуђеног, по одобрењу управника. Није било захтева осуђених других вероисповести за посетом свештеног лица.

Исхрана је на захтев осуђеног прилагођена вероисповести.

Завод од верске литературе има Библију и Куран, а осуђени могу од посетилаца или преко пакета да добију и другу верску литературу, уколико желе.

2.5. ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

2.5.1. ОРГАНИЗАЦИЈА

2.5.1.1. Здравствена служба

У Окружном затвору у Чачку ангажован је један лекар опште медицине, који је запослен по уговору о делу, иначе директор Дома здравља у Чачку, као и једна медицинска сестра, запослена на неодређено време.

У Заводу није организовано 24-часовно дежурство здравственог радника. Лекар долази у Завод свакодневно, али без устаљене сатнице и по позиву у било које доба дана и ноћи, односно викендом и празницима. Медицинска сестра ради радним данима од 7:30 - 15:00, а након тог времена долази по позиву.

У Заводу је, по уговору о делу, ангажован и један стоматолог који долази по позиву и то истог или идућег дана. Завод нема ангажованог лекара психијатара већ се лица лишена слободе одводе у Општу болницу Чачак у року од пар дана од исказане потребе за прегледом, а уколико су у питању хитна стања онда се лице води без одлагања.

36.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак служба за здравствену заштиту нема стално запосленог лекара и има само једног запосленог медицинског техничара.

РАЗЛОЗИ

Завод има најмање једног лекара и два медицинска техничара, а мора омогућити услуге и једног психијатра.¹⁴²

Особа стручна да пружи прву помоћ требало би увек да буде присутна у просторијама затвора, и то по могућности неко са признатом стручном спремом за здравствену негу.¹⁴³

СРТ понавља своју препоруку да неко квалификован за указивање прве помоћи, по могућности особа са признатом квалификацијом медицинске сестре (техничара), мора увек бити присутан у затвору, укључујући и ноћу.¹⁴⁴

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција предузеће мере како би се у ОЗ Чачак ангажовао најмање један лекар на неодређено време, као и још један медицински техничар.

2.5.1.2. Здравствене евиденције

У Заводу свако лице има здравствени картон који отвара лекар приликом пријема. Здравствени картони се чувају у амбуланти у ормару који је под кључем и приступ томе има само медицинско особље, а лица лишена слободе могу остварити увид у здравствени картон и налазе о свом здравственом стању.

Увидом у насумично изабране здравствене картоне, утврђено је да су постојеће рубрике које се односе на први преглед попуњене, рубрике које се односе на посебне прегледе су потписане и оверене факсимилом, са назначеним датумом прегледа, али су налази писани руком, тешко читљиви. У здравственим картонима присутна је и додатна медицинска документација - специјалистички извештаји, лабораторијски налази и друго.

У Заводу се, осим здравствених картона воде и следеће евиденције у виду посебних књига, као нпр: књига повреда, књига повреда на раду и спортских повреда, књига акцидентних повреда, књига умрлих и самоубистава, књига метадона, књига пружања помоћи (хигијенски пакети, гардероба и сл.), књига зависника од опијата и алкохола, књига обилазака у самици, књига стоматолошких прегледа, књига штрајка глађу.

2.5.1.3. Праћење здравственог стања

Према наводима лекара, иако редовно врши прегледе осуђених, разговара са њима и обилази их периодично у просторијама у којима бораве, не доставља управнику, у писаној форми, периодичне извештаје о здравственом стању осуђених, као ни налазе и препоруке у вези са неопходним физичким активностима осуђених, већ то чини усменим путем.

У протеклој календарској години лекар је препоручио управнику прекид извршења казне за једно осуђено лице.

¹⁴² Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 24. ст. 2.

¹⁴³ Стандарди ЦПТ о услугама здравствене заштите у заводима, ЦПТ/Инф (93) 12, пар. 35.

¹⁴⁴ Извештај за власти Краљевине Холандије о посети Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања, ЦПТ/Инф (2008) 2, пар. 73.

37.

УТВРЂЕНО

Лекар не подноси управнику писане периодичне извештаје о здравственом стању осуђених, као ни препоруке у вези са њиховим неопходним физичким активностима.

РАЗЛОЗИ

Лекар у заводу дужан је да управнику завода у писменој форми: 1) подноси периодичне извештаје о здравственом стању осуђених; 2) поднесе извештај увек када установи да је физичко или душевно стање осуђеног нарушено или угрожено због продужења или начина издржавања казне и да препоручи мере за поступање са тим лицем, укључујући и могућност прекида извршења казне; 3) даје налазе и препоруке о количини и квалитету хране за осуђене; 4) даје налазе и препоруке о побољшању хигијене у заводу и код осуђених, стању санитарних услова и уређаја, грејања, осветљења и проветравања у просторијама у којима бораве осуђени; 5) даје налазе и препоруке у вези са неопходним физичким активностима осуђених.

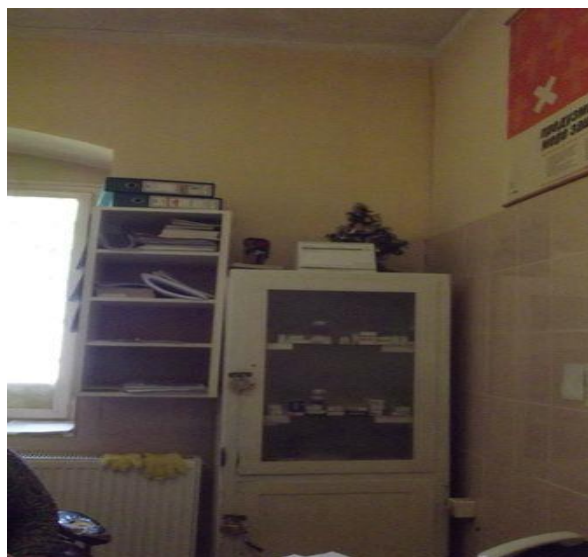
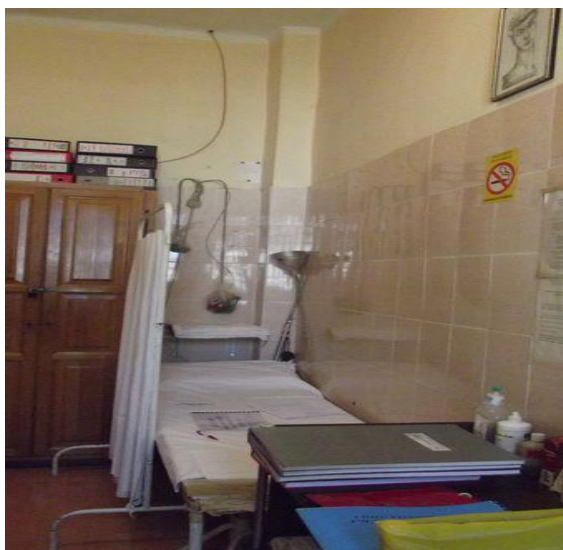
Управник завода дужан је да без одлагања предузима мере из става 1. Овог члана које му препоручи лекар.¹⁴⁵

ПРЕПОРУКА

Лекар у Заводу ће искључиво у писаној форми подносити управнику периодичне извештаје о здравственом стању осуђених, као и налазе и препоруке у вези са неопходним физичким активностима осуђених на основу којих ће управник предузимати одговарајуће мере.

2.5.1.4. Просторије за пружање здравствене заштите

Завод за потребе лекарске амбуланте користи једну просторију релативно пространу и осветљену и чисту. У амбуланти се налази потребан намештај - сто, столице, кревет, параван. Испред амбуланте не постоји простор који служи као чекаоница за пацијенте. У амбуланти се обављају и интервенције.

¹⁴⁵Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 116.

Од инструмената амбуланта поседује: вагу за мерење телесне тежине и висине, стетоскоп, апарат за мерење крвног притиска и слушалице, апарат за одређивање шећера у крви, стерилизатор, амбу-балон, ЕКГ апарат, завојни и други потрошни медицински материјал (алкохол, повидон јод, газза итд.).

2.5.1.5. Апотека, подела лекова и терапије

У склопу амбуланте, налази се ормар који се закључава и у коме се налази приручна апотека, а фрижидер у којем се чувају ампулирани лекови и инсулин, налази се у оближњој просторији. За свако лице лишено слободе обезбеђени су дозери за лекове у којима се распоређује терапија, а што је адекватно означено. Лекар преписује лекове, медицинска сестра их дели радним данима од 7:30 до 15:30, након чега, као и у дане викенда, дистрибуцију врше припадници Службе за обезбеђење.

38.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>Поделу лекова лицима лишеним слободе врши немедицинско особље – припадници Службе за обезбеђење.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>По мишљењу ЦПТ-а, није у надлежности затворских службеника да издају преписане лекове или да дају инјекције – издавање лекови могу да обављају само медицински техничар или обучени фармацеутски диспансер, док инјекције могу давати само квалификовано медицинско особље.¹⁴⁶</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>У ОЗ Чачак поделу лекова ће вршити искључиво медицинско особље.</p>

НПМ је у делу Извештаја 2.5.1.1. указао на чињеницу да у Заводу није организовано 24-часовно дежурство здравственог радника, као и на потребу да се ангажовује најмање један лекар на неодређено време, као и још један медицински техничар. Ово би омогућило да поделу лекова у Заводу врши искључиво медицинско особље.

Завод нема потешкоћа са набавком лекова, лекове који су на позитивној листи редовно набављају у државној апотеци са којом имају закључен уговор. Лицима се искључиво дају лекови које је преписао затворски лекар или лекар на слободи под условом да за то поседују валидан извештај лекара одговарајуће специјалности. Суплементе и поједине лекове лица лишена слободе могу да држе у својим касетама, али под условом да је то претходно лекар одобрио.

2.5.2. ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕДИ

Здравствени прегледи лица лишених слободе се у Заводу обављају сваког радног дана, а по потреби и викендом.

¹⁴⁶ Извештај за Владу Кипра о посети ЦПТ Кипру обављеној од 12. до 19. маја 2008. год, ЦПТ/Инф (2012) 34, пар. 80.

Лекарски прегледи се по правилу обављају без присуства немедицинског особља, припадници Службе за обезбеђење се налазе у просторији непосредно испред амбуланте, а у присуству немедицинског особља само изузетно по захтеву лекара из разлога безбедности, што се, према речима лекара и медицинске сестре, ретко дешава. Ипак та околност се не уписује у здравствени картон лица.

Лица лишена слободе са којима је тим НПМ обавио ненадзиране разговоре навела су да немедицинско особље Заводу није присуствовало њиховим лекарским прегледима.

НПМ препознаје ситуације у којима је, из разлога по безбедност лекара и на његов захтев, потребно да лекарском прегледу присуствују и припадници службе за обезбеђење, али овим путем указује да је неопходно да чињеницу о таквом захтеву, као и податке о присутном немедицинском особљу буду забележени у здравственом картону, односно медицинској документацији за конкретно лице лишено слободе.

У 2020. години у Заводу је 797 пута пружена здравствена заштита за укупно 153 лица, 37 лица је 65 пута упућено ради пружања одговарајуће здравствене заштите ван Завода и то 6 пута у Специјалну затворску болницу у Београду и 59 пута у друге здравствене установе.

2.5.2.1. Прегледи по пријему

Након пријема у Завод лекар истога дана обавља здравствени преглед лица. Уколико лекар није у могућности да тог или наредног дана обави преглед, онда се позива служба хитне помоћи чији лекари обаве преглед, који тај налаз упишу у картон прегледаног лица, а одложе и писани извештај у здравствени картон.

У ситуацији када Завод нема стално запосленог лекара и када лекар који је ангажован по уговору о делу није у могућности да обави први лекарски преглед лица у року од 24 сата од пријема лица у Завод, НПМ поздравља ангажовање лекара Службе хитне помоћи у те сврхе, али указује да би наведена проблематика била решена ангажовањем довољног броја медицинског особља (лекара и медицинских техничара) које ће бити стално (двадесетчетири часа) присутно у Заводу, а у вези чега је упућена препорука у поглављу 2.5.1.1.

Пре прегледа лекара, лице се у посебној просторији претреса прво од стране Службе за обезбеђење, којом приликом се скида у потпуности. Након тога, лице се облачи и прелази у амбуланту где лекар, по правилу без присуства припадника Службе за обезбеђење, обавља здравствени преглед који се састоји од разговора и прикупљања анамнестичких података, процене радне способности, општег физикалног прегледа, мерења висине, тежине, вредности крвног притиска, анализе евентуално донете медицинске документације и одређивања терапије. Здравствени картон се отвара при првом лекарском прегледу.

Лекар прегледа лице на голо само на сугестију припадника Службе за обезбеђење ако је претходно на прегледу које она обавља уочила повреде по телу лица које се прима у Завод, иначе лекар од лица тражи само да подигне горњи или спусти доњи део одеће.

Наведени начин поступања потврдили су притвореници са којима је тим НПМ обавио разговоре.

НПМ указује да је лекар у заводу стручно медицинско лице коме лице лишено слободе може да укаже да је било изложено лошем поступању од стране службених лица и да објасни настанак евентуалних повреда, као и да здравствена служба у заводима за извршење кривичних санкција има важну улогу у борби против злостављања лица лишених слободе због чега НПМ упућује наредну препоруку.

39.

УТВРЂЕНО

Први лекарски преглед лица лишених слободе не обавља се увек на голо, односно без одеће.

РАЗЛОЗИ

Осуђени се фотографише, узимају му се отисци папиларних линија са прстију, мери се његова телесна тежина, висина, бележи лични опис, особени знаци, тетоваже, и друга обележја ако их има.¹⁴⁷

Први здравствени преглед се састоји од визуелног прегледа тела осуђеника, узимања анамнестичких података, података о акутним и хроничним обољењима, провере и мерења основних телесних функција (дисање, притисак, моторика и сл.).¹⁴⁸

Непосредно после пријема у завод, а најкасније у року од 24 часа, лекар обавља здравствени преглед притвореника. На захтев притвореника или због уочених здравствених сметњи током пријема, преглед се обавља без одлагања.

Први здравствени преглед се састоји од визуелног прегледа тела притвореника, узимања анамнестичких података, података о акутним и хроничним обољењима, провере и мерења основних телесних функција (дисање, притисак, моторика и сл.).

Приликом првог прегледа отвара се здравствени картон притвореника и уносе се подаци до којих се дошло приликом првог прегледа.¹⁴⁹

ПРЕПОРУКА

Први преглед лица лишених слободе у ОЗ Чачак ће увек укључивати преглед свих телесних предела без одеће, а ради откривања евентуалних телесних повреда које могу бити у вези са насилним поступањем према лицу.

2.5.2.2. Редовни (периодични) прегледи

Редовни прегледи се врше по повратку лица лишених слободе у Завод са привременог одсуства дужег од 48 часова и пре отпуштања из Завода. У разговору са лекаром утврђено је да се не обавља периодична контрола здравственог стања лица на извршењу казне затвора будући да се свако лице које затражи преглед и прегледа.

¹⁴⁷Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 72.

¹⁴⁸Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 12.

¹⁴⁹Правилник о извршењу мере притвора, чл. 12. Ст. 1., 2., и 3.

2.5.2.3. Прегледи по захтеву

Процедура обавештавања лекара када се неко лице жали да је болесно, заснива се на директном пријављивању лица Служби за обезбеђење приликом јутарње смотре. Пацијенте доводе припадници Службе за обезбеђење, једног по једног, а на основу списка пријављених пацијената за преглед.

Уколико лице лишено слободе жели преглед лекара може да се обрати припаднику Службе за обезбеђење на блоку у било које доба дана или медицинској сестри приликом поделе терапије, као и писаним путем. Прегледи се обављају истога дана или сутрадан, а пацијенте доводе припадници Службе за обезбеђење, једног по једног на основу списка пријављених пацијената за преглед.

2.5.2.4. Прегледи у посебним случајевима

Лекар прегледа осуђеног на почетку извршења мере упућивања у самицу, и прегледа га свакодневно током извршења мере. Увидом у књигу обилага у самици види се да је ова дисциплинска мера од почетка 2020. године била примењена само једном. У том периоду лекар је обилазио дисциплински кажњено лице сваког дана, а прегледи су се састојали од разговора, аускултације, као и мерења вредности крвног притиска и пулса.

Лице према којем је примењена мера принуде се прегледа одмах ако је то изводљиво (ако је лекар у Заводу) или онда када лекар, по обавештењу, дође. Поред овог прегледа, према наводима лекара, лице се прегледа и сутрадан, најкасније у року од 24 сата.

Извршен је увид у здравствени картон притвореног лица према којем су примењене мере принуде физичка снага и гумена палица. Према расположивој документацији закључује се да су мере принуде примењене у 7:30 часова, да је први лекарски преглед обављен истог дана у 9:10 часова, а поновљени преглед тек сутрадан у 16:30 часова, да је у извештају лекара о обављеним прегледима дат опис налаза телесног прегледа, али да исти не садржи наводе лица према коме је мера принуде примењена о начину настанка повреда и мишљење лекара о повезаности примењене мере и насталих повреда.

40.

УТВРЂЕНО

Извештаји о лекарским прегледима који су обављени након примена мера принуде не садрже наводе лица према којима су мере примењене о начину настанка повреда ни мишљење лекара о повезаности примењених мера и насталих повреда, а лекарски преглед је поновљен након што је протекло више од 24 сата.

РАЗЛОЗИ

Непосредно након примене мере принуде, изузев мере везивања, обавезан је лекарски преглед осуђеног према коме је мера примењена. Преглед се понавља између дванаестог и двадесетчетвртог часа од примене мере.

Писани извештај службе за обезбеђење, медицинска документација и извештаји о обављеним лекарским прегледима достављају се управнику без одлагања. Извештај лекара садржи и наводе лица према коме је мера принуде примењена о начину настанка повреда и мишљење лекара о повезаности примењене мере и насталих повреда. Управник завода обавештава директора

Управе о употреби мера принуде и прослеђује извештаје у року од 24 часа од времена примене мере принуде.¹⁵⁰

ПРЕПОРУКА

Лекар ОЗ Чачак ће у писмени извештај о прегледу обављеном након примене мера принуде, поред описа објективних лекарских налаза, уносити наводе лица према коме је мера принуде примењена о начину настанка повреда и дати мишљење о повезаности примењене мере и насталих повреда.

Лекар ће, након првог прегледа лица лишеног слободе према коме је примењена мера принуде, поновити преглед између дванаестог и двадесетчетвртог часа од примене мере.

2.5.3. ЛЕЧЕЊЕ И ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

Лечење осуђеног се спроводи искључиво уз његов пристанак, до сада није било случајева одбијања лечења, а та околност бисе уписивала у здравствени картон, односно лице би о томе сачињавало писану изјаву.

2.5.3.1. Лечење и интервенције у заводу

У Заводу се пружа основна здравствена заштита – општи лекарски преглед, спроводи се одређена терапија (орални и ампулирани тип терапије).

2.5.3.2. Лечење и интервенције ван завода

На захтев лица омогућава се остваривање здравствене заштите ван Завода, код лекара по избору уз претходно обавештавање управника Завода. Специјалистички прегледи ван Завода се врше већином у Општој болници Чачак, где се шаљу интернистички пацијенти, тежи стоматолошки случајеви и прегледи психијатра, као и у Специјалној затворској болници у Београду.

2.5.3.3. Стоматолошка заштита

Стоматолошку заштиту у Заводу пружа стоматолог по уговору о делу који долази по позиву и од почетка 2020. године реализована су 43 стоматолошка прегледа. Завод нема стоматолошку ординацију, међутим, прегледи се обављају у амбуланти, стоматолог за обављање прегледа користи покретну стоматолошку столицу и своју стерилну опрему.

2.5.4. ПОСЕБНИ АСПЕКТИ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

2.5.4.1. Заразне болести

У Заводу у тренутку посете према сазнању лекара, није било лица заражених ХИВ-ом, а постоје два лица заражена хепатитисом. Тестирање се не врши систематски, по потреби се врше појединачна тестирања, на захтев самог лица или на основу процене ризика од стране лекара. Спорадично је било присуство вашки у Заводу, у којој

¹⁵⁰Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 144. ст. 3 и 4.

ситуацији се та лица привремено изолују од других лица, одводе на преглед код дерматолога и обезбеђује појачана хигијена.

2.5.4.2. Болести зависности

У Заводу је 18 лица лишених слободe који су имали/имају проблем са зависношћу од психоактивних супстанци а само једно лице прима супституциону терапију - метадон. Од почетка године до дана посете тестирано је 10 лица лишених слободe на присуство алкохола у крви, али ни једно лице није било позитивно.

ОЗ Чачак нема психијатра у сталном радном односу или ангажованог по уговору о делу, већ се лица, по потреби и на захтев, одводе у Општу болницу Чачак на прегледе.

41.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>У ОЗ Чачак није обезбеђено редовно присуство лекара психијатра.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Завод има најмање једног лекара и два медицинска техничара, а мора омогућити услуге и једног психијатра.¹⁵¹</i></p> <p><i>Европски комитет за превенцију мучења позивајући се на чињеницу да је у поређењу са општом популацијом међу лицима лишеним слободe већа инциденца психијатријских симптома, закључује поред осталог да је доктор квалификован за психијатрију треба да буде укључен у рад службе за здравствену заштиту у сваком завору.¹⁵²</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>ОЗ Чачак ће обезбедити услуге најмање једног лекара психијатра, радно ангажујући лекара одговарајуће струке, чиме ће постићи да лекар специјалиста психијатрије (или неуропсихијатрије) буде присутан у Заводу, сходно утврђеним потребама осуђених.</p> <p>Управа за извршење кривичних санкција предузеће одговарајуће мере из своје надлежности како би Завод спровео наведену препоруку.</p>

2.5.4.3. Повређивања

У Заводу се води посебна евиденција о повредама осуђених - књига повреда и књига самоповређивања. У књигу повреда се уписују следећи подаци: редни број, датум и место повређивања, име и презиме, начин настанка повреде, ко је обавештен и примедбе. Такође, формира се и посебан предмет поводом постојећих повреда у којем се налази изјава лица који је повређен о начину настанка повреде, сведока и извештај лекара, као и службене белешке којим се о наведеном обавештавају како управник тако и Оперативни центар у Ваљеву. Извештаји лекара, у које је тим НПМ остварио увид не садржи мишљење лекара о повезаности изјаве лица са насталим повредама.

Увидом у књигу самоповреда установљено је да од почетка 2020. године није било самоповређивања. У књизи се уписују редни број, име и презиме, датум и место, као и начин самоповређивања, а формира се и посебан предмет у којем се налази изјава лица

¹⁵¹ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 24 став 2.

¹⁵² ЦПГ/Инф (93) 12, §41

који је повређен, сведока и извештај лекара, као и службене белешке којим се обавештавају како управник тако и Оперативни центар у Ваљево. НПМ сматра да би документовање повреда било унапређено ако би се повреде фотографисале и уцртавале на шему тела.

42.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Чачак повреде лица лишених слободе се не фотографишу и не уцртавају у шему тела, а извештај лекара о утврђеним повредама не садржи његово мишљење о повезаности изјаве лица са насталим повредама.

РАЗЛОЗИ

Евидентирање здравственог прегледа у случајевима трауматских повреда треба обављати на специјалном обрасцу предвиђеном у ту сврху, са шематским скицама тела на којима се могу означити трауматске повреде и које ће се чувати у здравственом досијеу лица лишеног слободе. Надаље, било би пожељно да се направе фотографије повреда, и те фотографије такође треба ставити у здравствени досије. Поред тога, потребно је водити засебан регистар повреда у коме ће се забележити све врсте уочених повреда.¹⁵³

Евиденција о здравственом прегледу у случају трауматских повреда треба да буде сачињена на посебном обрасцу намењеном за ту сврху, са приказом тела у коју су уцртане трауматске повреде која ће се чувати у здравственом картону затвореника. Такође, било би пожељно да се повреде фотографишу и те фотографије би такође требало ставити у здравствени картон. Поред тога, треба водити посебан регистар повреда у који треба евидентирати све врсте повреда које се запазе.¹⁵⁴

Лекар у заводу дужан је да води посебну евиденцију о повредама осуђених и обавештава управника завода о било ком знаку или индикацији да је према осуђеном примењено насиље. Лекар је дужан да у извештају о утврђеним повредама унесе и наведе осуђеног лица о начину настанка повреде, као и да изнесе своје мишљење о повезаности навода осуђеног и насталих повреда.¹⁵⁵

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Чачак повреде лица лишених слободе ће се фотографисати и уцртавати у шему тела, а лекар ће у извештају о утврђеним повредама уносити мишљење о повезаности изјаве лица са насталим повредама.

2.5.4.4 Штрајк глађу

Лекар свакодневно прегледа лица која штрајкују глађу. Преглед се састоји од уобичајеног физикалног прегледа, свакодневног мерења телесне тежине и вредности крвног притиска, ЕКГ по потреби. Сви ови прегледи се обављају у амбуланти, а налази се уписују у здравствени картон. Од почетка 2020. године 2 лица су објавила штрајк глађу која су трајала 13, односно 4 дана.

¹⁵³Стандарди ЦПТ: Документација и пријављивање медицинских доказа о злостављању, ЦПТ/Инф (2013) 29, пар. 74.

¹⁵⁴Извештај за Владу Србије о посети ЦПТ обављеној од 31. маја до 7. јуна 2017. год, ЦПТ/Инф (2018) 21, пар. 59.

¹⁵⁵Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 115. ст.1. тач. 6.

2.5.4.5. Смртни случајеви

Увидом у евиденцију смртних случајева констатовано је да је последњи смртни случај у Заводу забележен 2015. године. Те године је забележен један смртни случај и у питању је била природна смрт, а рађена је и обдукција.

2.5.5. ЗДРАВСТВЕНИ НАДЗОР

2.5.5.1. Надзор над радом завода

Лекар повремено врши контролу смештаја, хигијене, санитарних и других услова од којих зависи здравље осуђених. Међутим, лекар не подноси управнику у писаној форми налазе и препоруке о побољшању хигијене у Заводу, стању санитарних услова и уређаја, грејања, осветљења и проветравања у просторијама у којима бораве осуђени, као ни налазе и препоруке о количини и квалитету хране за осуђене, већ о томе управника обавештава усменим путем.

43.

УТВРЂЕНО

Лекар не подноси управнику у писаној форми налазе и препоруке о побољшању хигијене у заводу, стању санитарних услова и уређаја, грејања, осветљења и проветравања у просторијама у којима бораве осуђени, као ни налазе и препоруке о количини и квалитету хране за осуђене.

РАЗЛОЗИ

Лекар у заводу дужан је да контролише смештај, исхрану, хигијену, санитарне и друге услове од којих зависи здравље осуђених.¹⁵⁶

Лекар у заводу дужан је да управнику завода у писменој форми даје налазе и препоруке о побољшању хигијене у заводу и код осуђених, стању санитарних услова и уређаја, грејања, осветљења и проветравања у просторијама у којима бораве осуђени.¹⁵⁷

ПРЕПОРУКА

Лекар у ОЗ Чачак ће управнику Завода у писменој форми давати налазе и препоруке о побољшању хигијене у Заводу и стању санитарних услова и уређаја, грејања, осветљења и проветравања у просторијама у којима бораве лица лишена слободе.

Јеловник саставља кувар, а прегледа и одобрава лекар. За поједине особе, уколико је то неопходно због здравственог стања, лекар одређује посебан јеловник, који доставља кувару у писаној форми.

2.5.5.2. Надзор над радом здравствене службе

Министарство здравља је последњи пут током маја 2018. године вршило инспекцијски надзор ради утврђивања законом прописаних услова за обављање послова здравствене

¹⁵⁶ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 115. ст. 1. тач. 5.

¹⁵⁷ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 116. ст. 1. тач. 4.

заштите у ОЗ Чачак, којом приликом је констатовало да су испуњени сви потребни услови како у погледу кадрова, опреме тако и погледу просторија и лекова.

2.6. НАВОДИ О ЗЛОСТАВЉАЊУ

НПМ је током посете обавио ненадзиране разговоре са око 30 лица лишених слободе (осуђених, притворених и прекршајно кажњених). Сва лица су навела да нису била изложена психичком и физичком малтретирању нити непрофесионалном понашању од стране затворског особља.